

ALIJA DILBEROVIĆ
Gimnazija Mostar
alija.dilberovic@gmail.com

PRILOG BIOGRAFIJI MOSTARSKOG VAKIFA ČEJVAN ČEHAJE

Sažetak

Ovaj rad se bavi kritičkom rekonstrukcijom biografije poznatog mostarskog vakifa Čejvan Čehaje iz XVI stoljeća. Predmet istraživanja je predanje zabilježeno u jednom mostarskom rukopisu prema kojem je Čejvan Čehaja bio oslobođeni rob Sinan-paše, a koje je u dosadašnjoj historiografiji bilo zanemarivano ili ocjenjivano kao nevjerodostojno. Cilj rada je dokazati autentičnost ovoga podatka na temelju novootkrivene arhivske građe, te kroz analizu tog korpusa precizno identificirati identitet spomenutog paše. U radu se argumentira da nije riječ o hercegovačkom sandžakbegu s početka XVI stoljeća Sinan-paši Boroviniću, kako se to u literaturi navodi, već o kapudan Sinan-paši, bratu velikog vezira Rustem-paše i mostarskog vakifa Karađoz Muhamed-bega. Korpus istraživanja obuhvata primarne izvore, uključujući podatke iz rukopisa, izvorne Čejvan Čehajine i Sinan-pašine vakufname, kao i dokumente iz istanbulskih sudskih sidžila. Istraživanje ima za cilj ispraviti dosadašnje historiografske pogreške i ponuditi jednu utemeljeniju biografsku sliku ovog značajnog mostarskog vakifa.

Ključne riječi: Čejvan Čehaja, kapudan Sinan-paša, Mostar, Bešiktaš, mostarski vakifi, Rustem-paša, Mehmed-čehaja, Iznikmid, Izmit.

Uvod

Period XVI stoljeća se smatra zlatnim dobom razvoja Mostara jer je tada došlo do značajnog razvitka grada podizanjem velikog broja građevina vjerskog, prosvjetnog, privrednog i humanitarnog karaktera. Najveći doprinos tom razvoju dali su mostarski vakifi svojim zadužbinama. Jedan od važnijih vakifa tog perioda bio je Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana, koji je svoje vakufe u Mostaru podigao sredinom XVI stoljeća. Njegovi vakufi dali su izuzetan dobrinos urbanizaciji Mostara i njegovom prerastanju u trgovačko središte Hercegovine. Podaci o Čejvan Čehajinim zadužbinama nalaze se u dvjema sačuvanim vakufnamama. Prva je napisana 7. ševvala 961/5. septembra 1554, a druga 21. zul-hidžeta 965/4. oktobra 1558. godine. Obje vakufna-

me su prevedene i publicirane u djelu *Vakufname iz Bosne i Hercegovine*.¹ Ove dvije vakufname predstavljaju dokumente prvorazredne vrijednosti jer, osim što donose detaljne podatke o podignutim i uvakufljenim objektima, donose i veoma značajne podatke za upoznavanje privrednih i teritorijalnih prilika Mostara i okoline sredinom XVI stoljeća.

Najvažniji doprinos proučavanju života Čejvan Čehaje i značaja njegova vakufa za Mostar dao je Hivzija Hasandedić u više svojih radova, od kojih su najvažniji *Zadužbine Čejvana kethode u Hercegovini* i *Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode*.² Hasandedić je, osim što je koristio podatke iz Čejvan Čehajinih vakufnama, kao izvor koristio mostarske sidžile, podatke iz rukopisa i druge arhivske dokumente. On je na osnovu njemu dostupnih izvora pokušao sastaviti i životopis ovoga mostarskog vakifa. Svi kasniji istraživači koji su se bavili životom i djelom ovoga mostarskog vakifa oslanjali su na Hasandedićeve radove. Tu treba, prije svega, istaći Hatidžu Čar-Drnda koja se Čejvan Čehajom bavila u svome djelu *Nastanak Mostara, njegov urbani i demografski razvoj do kraja 16. stoljeća*.³

Čejvan Čehaja podigao je u Mostaru na Velikoj tepi jednu džamiju i uz nju mekteb. Iz sačuvanog tariha na džamiji saznaje se da je ona podignuta 960. (1552/53) godine. Na rijeci Radobolji podigao je mali kameni most, poznat pod imenom Kriva ćuprija, odredio da se kaldrmišu važnije mostarske ulice, da se održava vrelo Halebinovac, koje se nalazi nedaleko od Starog mosta, te da se iz sredstava njegovog vakufa popravlja most na rijeci Bunici. Vakif je još odredio da se svake godine na Kurban-bajram zakolje po deset dobrih ovnova i meso podijeli sirotinji i da se plaća državni porez *avariz* za muslimane nastanjene u mostarskim mahalama. Osim džamije u Mostaru, sagradio je i jedan mesdžid u mahali Bunsko u Blagaju i jednu džamiju i mekteb u Gabeli. Za izdržavanje navedenih zadužbina zavještao je 67 dućana i više pekara u mostarskoj čaršiji, 22 dućana u Gabeli, više mlinica na rijeci Jasenici i Studencima, te 150.000 dirhema u gotovom novcu. Iz sredstava

1 „Vakufnama Čejvan-čehaje, sina Abdurahmana, iz 1554.”; „Vakufnama Čejvan-čehaje, sina Abdurahmana, iz 1558.”, u: *Vakufname iz Bosne i Hercegovine*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985., str. 81-94 i 111-128.

2 Hivzija Hasandedić, „Zadužbine Čejvana Kethode u Hercegovini”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, V/1954-55, Sarajevo, 1955., str. 275-286; Hivzija Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, VI-VII/1956-57, Sarajevo, 1958., str. 275-282. Podaci iz ta dva rada mogu se naći i u njegovim kasnije publiciranim knjigama: *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, IKC Mostar, Mostar, 2005. i *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, Medžlis IZ Mostar, Mostar, 2000. U ovoj posljednjoj knjizi nalazi se kompletan rad „Zadužbine Čejvana Kethode u Hercegovini” iz 1955. godine.

3 Hatidža Čar-Drnda, *Nastanak Mostara, njegov urbani i demografski razvoj do kraja 16. stoljeća*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2014.

ovog vakufa podignut je kasnije hamam u Priječkoj čaršiji, medresa, šadrvan i muvekithana pred njegovom džamijom u Mostaru.⁴

S druge strane, o životu Ćejvan Ćehaje ne zna se mnogo. U literaturi se navodi da je on bio ćehaja Hercegovačkog sandžaka, odnosno sekretar hercegovačkog sandžakbega. Ćejvan Ćehaja je u vakufnamama opisan kao „čovjek od moći i ugleda, koji zauzima visoke (državne) položaje, koji uživa osobit ugled, koji je zaposjeo veličanstven položaj”,⁵ što bi trebalo da ukazuje na njegov položaj koji je imao u Hercegovačkom sandžaku.⁶

Za njegovu ličnost se veže i jedna zanimljivost, a to je lokalno predanje koje ga je zapamtilo kao oslobođenog roba i da je to razlog zašto je munara njegove džamije sagrađena s njene lijeve strane. O tome postoji i bilješka koju je pronašao Hasandedić u jednom mostarskom rukopisu, a u kojoj je navedeno da je on bio oprošteni rob Sinan-paše.⁷

1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet ovog rada je život i djelovanje Ćejvan Ćehaje, s posebnim naglaskom na njegov društveni status i porijeklo. Bilješka u kojoj se nalazi podatak da je Ćejvan Ćehaja bio oslobođeni rob Sinan-paše do sada nije bila predmetom detaljne analize. Taj podatak većina dosadašnjih istraživača nije smatrala vjerodostojnim, pa se u literaturi o njemu govori tek usputno ili se taj detalj u potpunosti zanemaruje. U ovom radu, međutim, polazimo od pretpostavke da taj rukopisni podatak ima realnu historijsku osnovu i može biti ključan za razumijevanje Ćejvan Ćehajinog života i djelovanja.

Cilj rada je provjeriti vjerodostojnost tvrdnje o Ćejvan Ćehaji kao Sinan-pašinom oslobođenom robu i analizirati na koji način taj podatak može doprinijeti preciznijem razumijevanju njegovog životnog puta i društvenog uspona. Time se želi nadopuniti postojeća biografija Ćejvan Ćehaje, korigirati dosadašnji stavovi i ponuditi nova tumačenja na osnovu neobjavljenih i novootkrivenih izvora.

2. Metodologija

U metodološkom smislu, rad se zasniva na historijsko-analitičkoj i kritičkoj metodi kojom se analiziraju pisani izvori, vakufname, podaci iz sidžila i

---

4 H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 24-27; H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 37-54; H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 276-278.

5 „Vakufnama Ćejvan-ćehaje, sina Abdurahmana, iz 1554.”, str. 83; „Vakufnama Ćejvan-ćehaje, sina Abdurahmana, iz 1558.”, str. 112.

6 H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 39-40.

7 Ibid., str. 40; H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 26.

relevantna literatura s ciljem utvrđivanja činjenica o Čejvan Čehajinom životu. Korištena je, također, heuristička metoda pronalaženjem i proučavanjem novih rukopisnih i arhivskih izvora. Poseban naglasak stavljen je na kritičku analizu izvora, kojom se želi procijeniti vjerodostojnost i historijska vrijednost pronađenih dokumenata te se time nastoji izgraditi čvrsta argumentacijska osnova za valorizaciju podatka iz rukopisa.

3. Korpus

Korpus istraživanja obuhvata primarne i sekundarne izvore. Među primarnim izvorima ističu se: rukopis broj 484, koji se nalazi u Arhivu Hercegovačko-neretvanskog kantona i u kojem je navedena spomenuta bilješka, dvije izvorne vakufname Čejvan Čehaje, koje se čuvaju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i dvije izvorne vakufname Sinan-paše, koje se nalaze u Vakufskoj direkciji u Istanbulu. Također, kao izvor koristili smo i podatke koji potječu iz istanbulskih kadijskih sidžila, tačnije sidžila sa Beşiktaša i Balata, a od kojih je jedan dio publiciran. Korišteni su i publicirani prijevodi Čejvan Čehajinih vakufnama i jedne Sinan-pašine vakufname. Sekundarni izvori uključuju radove relevantnih historičara i osmanista koji su pisali o Čejvan Čehaji i njegovom vremenu, poput Hivzije Hasandedića i Hatidže Čar-Drnda, kao i savremenu literaturu na engleskom i turskom jeziku u kojoj se govori o Sinan-paši i njegovim vakufima. Također, korišteni su novootkriveni podaci iz jednog mostarskog sidžila iz XVI stoljeća, čiji se fragmenti nalaze u jednom rukopisu koji se čuva u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, a koji predstavljaju originalni doprinos za dopunu Čejvan Čehajine biografije.

4. Ranija istraživanja

Osim dvije vakufname, jedini izvori o njegovu životu koji se pojavljuju u literaturi su hronogram o smrti Čejvana Mostarca i dva dokumenta iz Dubrovačkog arhiva.

Hronogram je sastavio mostarski pjesnik Hasan Zijaija, a naslovljen je kao *Hronogram smrti Kejvan-bega*. U hronogramu on je oslovljen kao *emīnul-memleke*, povjerenik zemlje ili državni povjerenik.⁸ Dva prijepisa ovog hronograma nalaze se u jednoj mostarskoj medžmui, a pronašao ih je Hasandedić. U naslovu prvog prijepisa stoji *Hronogram smrti umrlag Čejvana iz Mostara*, a u drugom *Hronogram smrti Čejvana, sekretara Vilajeta*. U hro-

⁸ Hasan Zijaija Mostarac, *Divan*, napisala, prevela i priredila Alena Čatović, Dobra knjiga, Sarajevo, 2010., str. 194; Fehim Nametak, „Hasan Zijaija – pjesnikovi zapisi o sebi i svome gradu”, *Beharistan*, br. 2, Sarajevo, 2001., str. 19-20.

nogramima se navodi da je Čejvan umro 977. (1569/70) godine.⁹ Hasandedić je, također, pronašao jedan dubrovački dokument iz mjeseca džumadel-ula 980. godine (septembra 1572), koji je kadija Novog izdao Dubrovčanima i iz kojeg se saznaje da je umro emin Čejvan, kojem je bilo naređeno da izvrši popis svih posjeda u Hercegovini.¹⁰ Ovaj podatak iz dubrovačkog dokumenta podudara se s podatkom iz hronograma u kojem se govori o smrti emina Čejvana. Na osnovu ovih podataka Hasandedić je došao do zaključka da je vakif Čejvan Čehaja identičan Čejvan-begu. Zvanja *emīnu-l-memleke*, povjerenik zemlje, i *kātibu-l-vilājet*, sekretar vilajeta, kojima je opisan u hronogramima, upućuju na njegovu službu čehaje na dvoru hercegovačkog sandžakbega.¹¹ Hasandedić je na osnovu tog podatka zaključio da je Čejvan umro upravo te godine u Mostaru i da je sahranjen u haremu kod svoje džamije.¹²

Hatidža Čar-Drnda navela je u svome djelu još jedan dokument iz Dubrovnika, u kojem Čejvan u svojstvu čehaje javlja dubrovačkom knezu i dubrovačkim plemićima da je 13. juna 1554. godine primio 41 aršin crvene čohe koju su oni poslali upravniku Hercegovačkog sandžaka.¹³ Ovaj podatak je pridodala Čehajinoj biografiji koja se u njenom djelu u potpunosti oslanja na Hasandedićeve radove.

Kada je riječ o podatku o Čejvanu kao Sinan-pašinom robu, Hasandedić ga je prenosio u skoro svim svojim radovima, međutim, u jednom od njih je naveo da je on „bez ikakvog stvarnog osnova.”¹⁴ Čar-Drnda ovaj podatak uopće ne spominje. Ona je navela da je Čejvan Čehaja najvjerojatnije putem devširme dospio na sultanov dvor, gdje je stekao potrebno obrazovanje koje mu je omogućilo zauzimanje službe u osmanskoj administraciji.¹⁵ I ona je smatrala da je Čejvan Čehaja živio u Mostaru, gdje je i umro 1569/70. godine i da je sahranjen u haremu svoje džamije.

9 H. Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, str. 279-280. Ova dva hronograma Hasandedić je pronašao u jednoj mostarskoj međzmi i naveo da se tekstualno i sadržajno gotovo u cijelosti podudaraju, te da im je stoga autor isti. Tek pronalaskom Zijajinog *Divana* saznalo se da je autor hronograma poznati mostarski pjesnik Hasan Zijajija.

10 H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 26.

11 H. Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, str. 278.

12 H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 26; H. Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, str. 278.

13 H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 276.

14 H. Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, str. 275.

15 H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 276.

5. Bilješka iz mostarskog rukopisa

Bilješka o Čejvan Čehaji, zajedno s nekoliko drugih bilješki, nalazi se u rukopisu broj 484 koji je pohranjen u Arhivu Hercegovačko-neretvanskog kantona. U jednoj se navodi da su Nijemci opljačkali Sarajevo 1109. (1697) godine, u drugoj da je sultan Sulejman sagradio most u Mostaru 974. (1566) godine, u trećoj da je stara (*eski*) džamija u Mostaru zadužbina kapudan Sinan-paše i da je sagrađena 913. (1507) godine, a u posljednjoj da je Čejvan-beg bio Sinan-pašin rob (*gulām*) i da je sagradio džamiju u Mostaru 960. (1552) godine.¹⁶ Sve ove bilješke su pisane istom rukom i očigledno je da su nastale nakon 1697. godine, odnosno nakon austrijskog pohoda na Sarajevo koji se desio te godine, te su vjerovatno nastale u XVIII ili možda XIX stoljeću.¹⁷ Vlasnik rukopisa je u bilješci o Čejvan Čehaji donio godinu gradnje njegove džamije i prenio predanje koje je bilo dobro poznato među Mostarcima. Međutim, bilješka o graditelju Sinan-pašine džamije je upitna. Sinan-paša kapudan za kojeg se tvrdi da je podigao džamiju bio je brat velikog vezira Rustem-paše i poznatog mostarskog vakifa Karađoz Muhamed-bega. On je bio hercegovački namjesnik sredinom XVI stoljeća, da bi kasnije postao admiral osmanske mornarice, *kapūdān-ı deryā* ili *kaptan-ı deryā*, te otuda titula kapudana/kapetana navedena u bilješci.¹⁸ No, on nije izgradio džamiju. Ona je zaista izgrađena 1507. godine, ali je njen graditelj bio Sinan-paša sin Abdulhajja Borovinić. On je dao izgraditi džamiju dok je obavljao dužnost hercegovačkog namjesnika u periodu od 1504. do 1507. godine i dok je nosio titulu bega. Kasnije je stekao titulu paše, a poginuo je prilikom osvajanja Egipta 1517. godine.¹⁹ Predaja koju je autor bilješke prenio je vjerovatno

16 Hivzija Hasandedić, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Arhiva Hercegovine*, Arhiv Hercegovine Mostar, Mostar, 1977., str. 87; Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona (AHNK), R-484, fol. 115b. U osmanskom turskom jeziku riječ *gulām* je jedan od naziva za roba. U upotrebi su bili i nazivi *‘abd*, *mamlūk*, *kul*, *kole* i slično (Nur Sobers-Khan, *Slaves Without Shackles – Forced Labour and Manumission in the Galata Court Registers, 1560-1572*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 2014., str. 43).

17 Na listu 2a nalazi se bilješka koju je ostavio jedan od vlasnika i u kojoj je zapisao da je ovu knjigu dobio na poklon od svog sina Mustafe 27. ramazana 1250. godine, što bi odgovaralo januaru 1835. godine. Također, na listu 113b nalazi se jedna bilješka koju je ostavio Muhamed Čišić (*Kiši-zāde*). Ovaj rukopis je, izgleda, bio u posjedu porodice Čišić.

18 H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 286; Toma Popović, „Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XVI-XVII/1966-67, Sarajevo, 1970., str. 94.

19 H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 50; H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 271-274; Adis Zilić; Faruk Taslidža; Sedad Bešlija; Haris Dervišević; Ahmet Kurt, *Sinan-paša Borovinić – društveni status, porijeklo, politički*

zbog vremenske distance pomiješala dvojicu Sinan-paša, obojicu namjesnike Hercegovačkog sandžaka, te gradnju džamije pripisala onom kasnijem.

Kada je riječ o Čejvan Čehaji, on je u ovoj bilješci oslovljen kao Čejvan-beg. Džamija koju je podigao u Mostaru zaista se ponekad u izvorima naziva i Čejvan-begova, a tako je ponekad nazivana i njegova mahala u Mostaru.²⁰ I mahala u Blagaju je nosila taj naziv.²¹ On je u svojim vakufnamama oslovljen samo kao čehaja, a ta je titula napisana i u hronogramu džamije. No, zanimljivo je da je lokalno predanje zapamtilo ne samo da je on bio rob nego i ime njegova *vlasnika*. Pošto je u bilješci donesena godina gradnje džamije Sinan-paše Borovinića, Hasandedić je zaključio da je Čejvan bio upravo njegov oprošteni rob.²² Međutim, titula koja stoji uz pašino ime ukazuje da je ovdje zapravo riječ o kapudan Sinan-paši. Ovo povezivanje Čejvan Čehaje sa kapudan Sinan-pašom izgleda da nije bez osnove. Naznaka da je veza između ove dvije osobe zaista postojala može se pronaći u Sinan-pašinim vakufnamama, dokumentima koji se odnos na pašin vakuf, kao i u samim Čejvan Čehajinim vakufnamama.

6. Veza kapudan Sinan-paše i Čejvan Čehaje

Kapudan Sinan-paša je bio brat velikog vezira Rustem-paše i smatra se da je u djetinjstvu došao na dvor, gdje je prošao potrebnu obuku i obrazovanje, ali nisu poznate sve funkcije koje je obavljao. Njegova karijera se veže uz Rustem-pašinu. Kada je Rustem-paša bio drugi vezir, Sinan je obavljao funkciju glavnog dvorskog degustatora, *čašnigirbaši*.²³ Njegov dalji napredak dogodio se kada je njegov brat Rustem postao veliki vezir 1544. godine. Sinan je imenovan namjesnikom Hercegovačkog sandžaka 14. augusta 1546. godine. Dana 13. maja 1549. godine postao je admiral osmanske flote i 1551. godine predvodio je osmansku mornaricu u osvajanju Tripolija. Sinan-paši je kao sultanovom zamjeniku povjereno da upravlja Istanbulom tokom sultanovog pohoda protiv Safavida u periodu od 1553. do 1555. godine, no decembra

---

uspon, početak urbanizacije Mostara, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Medžlis Islamske zajednice Mostar, Mostar, 2023.

20 Muhamed A. Mujić, *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634*, Prva književna komuna, Mostar, 1987., str. 132, 153.

21 Ahmed S. Aličić, *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, sveska II, Dobra knjiga, Sarajevo, 2014., str. 115. U tom popisu njegova mahala u Mostaru nosi naziv Čejvan Čehaje.

22 H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 38.

23 Gülru Necipoğlu, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*, Reaktion Books, London, 2005., str. 548, bilj. 17.

1554. umire i biva pokopan pored džamije Mihrimah Sultan na Uskudaru.²⁴ Zvanično sjedište kapudan-paše bilo je Tersana, smještena u blizini Galate, koja je bila sjedište Carske mornarice i brodogradilište (*Tersāne-i Āmire*).²⁵ Njegove glavne dužnosti bile su nadgledanje svih pitanja u vezi s osman-skom flotom, upravljanje ejaletom kapudan-paše, odnosno ejaletom Egejskog arhipelaga (*Cezāyir-i Bahr-i Sefīd*), i obavljanje svih potrebnih imenovanja u njemu.²⁶

Sinan-paša je iza sebe ostavio i brojne vakufe. On je podigao džamiju, medresu, mekteb, hamam, tekiju i mesdžid na Beşiktašu, dva mesdžida u Istanbulu, džamije u Jeleču i Novom u Hercegovačkom sandžaku i mekteb u sarajevskom kadiluku. Podaci o njegovim zadužbinama nalaze se u njegovim dvjema vakufnamama koje su napisane nakon njegove smrti 1554. godine. Prva vakufnama je napisana u prvoj dekadi mjeseca zul-kade 964. godine (26. augusta – 4. septembra 1557) i odnosi se na zadužbine koje je podigao na Beşiktašu, u Istanbulu i Hercegovini. Druga vakufnama je napisana početkom mjeseca muharrema 970. godine (septembar 1562.)

6.1. Vakufname kapudana Sinan-paše

U prvoj vakufnami navodi se da je na sudu mutevelija njegova vakufa Ćejvan Ćehaja sin Abdulmadžida u prisustvu zastupnika kćerke umrlog Sinan-paše podnio izvještaj o podignutim objektima i poslovanju vakufa. Na Beşiktašu je dao izgraditi džamiju, medresu i mekteb, mesdžid u Novoj mahali (*Yeni Mahalle*) i mesdžid u mahali Nova bašča (*Yenibahçe*) u Istanbulu, zatim u Hercegovačkom sandžaku džamiju u tvrđavi Novi i džamiju i mekteb u kasabi Jeleč u fočanskom kadiluku te mekteb u sarajevskom kadiluku. Za izgradnju spomenutih objekata, njihovo održavanje i plate njihovim službenicima uvakupljena su znatna sredstva koja su, između ostalog, uključivala palaču na At Mejdanu u Istanbulu, mnoštvo dućana, pekara, soba za stanovanje podignutih u raznim dijelovima Istanbula (Galata, Tophane, Kasim-paša,

24 Ibid., str. 418; Muhammet Zahit Atçıl, *State and Government in the Mid-Sixteenth Century Ottoman Empire: The Grand Vizierates of Rüstem Pasha (1544-1561)*, neobjavljena doktorska disertacija, The University of Chicago, 2015., str. 121.

25 Ozbaran, S., „Kapudan Pasha”, *The Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Volume IV: Iran–Kha. Leiden: E. J. Brill, 1978., str. 571-572. *Tersāne-i Āmire* je bila glavna baza flote i brodogradilište Osmanske države od XVI stoljeća sve do sloma Imperije. Njeno sjedište je bilo na Zlatnom rogu. Prije osvajanja Konstantinopolja sjedište osmanske mornarice je bilo u Galipolju.

26 Ibid., str. 572. O ejaletu Egejskog arhipelaga, *Cezāyir-i Bahr-i Sefīd*, vidjeti: Idris Bostan, „The establishment of the province of *Cezāyir-i Bahr-i Sefīd*”, u: *The Kapudan Pasha, his office and his domain*, ed. Elizabeth Zachariadou, Crete University Press, Rethymnon, 2002., str. 241-251.

Hasköy), dućane, sobe za stanovanje, mesnicu, pekaru, hamam na Beşiktašu, zemlju u kadiliku Iznikmid (današnji Izmit), zemlju, kuće, mlinove u Hercegovачkom sandžaku, 400 hiljada srebrenih dirhema, deset hiljada sultanskih zlatnika, petnaest hiljada aškud zlatnika i novac od prodaje franačkih robova. Iz vakufname se dalje saznaje da se sami čin uvakufljenja dogodio polovinom mjeseca redžeba 961. (juni 1554), pred kadijom Galate mevlana Abdullahom, a što je potvrdio rumelijski vojni kadija mevlana Abdurrahman-efendija sin Sejjid Alija.

Za muteveliju cjelokupnog Sinan-pašinog vakufa postavljen je Čejvan Čehaja sin Abdulmadžida, a za nadzornika vakufa postavljen je vakifov stariji brat Rustem-paša. Rustem-paša je dobio široke ovlasti što se tiče upravljanja vakufom, te je vodio brigu o Sinanovoj oporuci u vezi s vakufskom imovinom, eventualnim izmjenama i osnivanjem novih dobrotvornih ustanova. Zatim se dalje u vakufnami navodi da je vakif Sinan-paša umro u mjesecu muharremu 962. (decembar 1554) godine i da je gradnja vakufskih objekata povjerena muteveliji. Mutevelija je nakon pašine smrti počeo sređivati poslove zaklade i izvodio ih u skladu s njegovim naložima. Na koncu je na raspolaganju imao preko tri miliona dirhema, s kojima je okončao gradnju vakufskih objekata.²⁷ Gradnja Sinan-pašine džamije i ostalih objekata na Beşiktašu okončana je 963. (1555/56) godine, uz nadzor Čejvan Čehaje i Rustem-paše.²⁸ Za života je Sinan-paša podigao džamiju u Novom, džamiju i mekteb u Jeleču, mesdžid u dijelu grada Fener u blizini Gül džamije u Istanbulu i mekteb u kadiluku Sarajevo, dok su svi ostali objekti podignuti nakon njegove smrti.²⁹

U drugoj vakufnami, iz 1562. godine, navodi se da je mutevelija Sinan-pašina vakufa Čejvan-beg sin Abdulmennana u prisustvu Rustem-pašinog bivšeg čehaje i mutevelije njegova vakufa i čehaje Rustem-pašine udovice sultanije Mihrimah podnio izvještaj o utrošenim vakufskim sredstvima. Navedeno je da je, osim postojećih vakufa, još podigao mezar Sinan-paši, izgradio dva mosta, jedan na Beşiktašu i drugi na Kasim-paši, tekiju od deset soba i imaret pored džamije na Beşiktašu i popravio vodovod koji je dovodio vodu

27 G. Necipoğlu, *The Age of Sinan ...*, str. 419; *Bosna Hersek vakfiyeleri*, Cilt I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2016., str. 291-300. Ovdje je vakufnama naslovljena *Rüstem Paşa Biraderi, Kaptan-ı Derya Sinan Paşa Vakfı* – Vakuf Rustem-pašinog brata Sinan-paše, admirala flote. Ime mutevelije je navedeno kao Čejvan Čehaja sin Abdulmedžida. Kao izvor poslužila je vakufnama iz Vakıf Kayıtlar Arşivi Defter: 2113, Sayfa 268, Sıra 49. Necipoğlu je, također, koristila istu originalnu vakufnamu na arapskom jeziku koja je gore navedena i navela da se u Defteru 2148 nalazi njen prijevod na turski jezik. Vakufnama koju smo mi koristili nalazi se u Vakıf Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) 1485, Kasa no: 110, fol. 14-114. U vakufnami je ime oca jasno navedeno kao Abdulmadžid.

28 G. Necipoğlu, *The Age of Sinan ...*, str. 419.

29 Ibid.

do hamama i džamije. Tekija i imaret su popunjeni novim osobljem, koje se ne spominje u prvoj vakufnami u kojoj se spominje samo čuvar tekije.³⁰

U Sinan-pašinim vakufnamama kao mutevelija njegova vakufa naveden je Čejvan Čehaja sin Abdulmadžida, odnosno Čejvan-beg sin Abdulmennana, a u mostarskim vakufnamama ime oca Čejvan Čehaje bilo je Abdurrahman. Najvažniji Sinan-pašini, vakufi nalazili su se na Beşiktašu, a on je pripadao kadiluku Galate, gdje se i izvršio čin uvakufljenja. Unutar tog kadiluka postojao je šerijatski sud na Beşiktašu i u kadijskim sidžilima s tog suda Sinan-pašin vakuf se spominje u više navrata, pa tako i ime mutevelije Čejvan Čehaje.

6.2. Sidžili Beşiktaša i Balata

Beşiktaški šerijatski sud osnovan je pedesetih godina XVI stoljeća i bio je aktivan sve do početka XIX stoljeća. U XVI stoljeću je nastalo dvadeset pet sidžila. Mi smo crpili podatke iz sedam sidžila iz tog perioda, od kojih je u njih četiri Čejvan Čehaja spomenut u svojstvu mutevelije. Riječ je sidžilima broj 2, 3, 4 i 7, a koji obuhvataju period od 966. do 977. godine po Hidžri (1558–1570).³¹ Osim u ovim sidžilima s Beşiktaša, njegovo ime se spominje u još jednom sidžilu iz sredine XVI stoljeća. Taj sidžil potječe sa suda u Balatu, koji je pripadao kadiluku Istanbula, i obuhvata period od 965. do 966. (1557–1558.) godine.³²

Sidžil br. 2 obuhvata period od 966. do 968. (1558–1561) godine. U ovom sidžilu se ime mutevelije Sinan-pašinog vakufa spominje više puta, a prvi put u mjesecu rebiul-evvelu 966. (decembar 1558) godine kao Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana.³³ Zatim je u sidžil upisan jedan podatak starijeg datuma, koji

30 Ibid.; VGMA 1486, Kasa no: 94, fol. 1-69.

31 Od ovih sedam sidžila dva su publicirana. To su sidžil broj 2 (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 966-968 / M. 1558-1561)*, Kültür AŞ, İstanbul, 2019.) i sidžil broj 10 (Emine Zeynep Çamlı, *H. 980-983/M. 1572-1575 Tarihli Beşiktaş 10 Numaralı Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2020.). Ovaj potonji se nalazi u neobjavljenom magistarskom radu u kojem se nalazi transkribovan kompletan sidžil. Sidžil br. 2 je prvi u kojem se uopće spominje ime mutevelije pašinog vakufa. Sidžil br. 1 datiran je u 1552. godinu i sadrži svega četiri lista. Listu sidžila iz XVI stoljeća vidjeti u: Aynur Emer, *Beşiktaş Mahkeme Kayıtlarında Gayrimüslimler (XVI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, neobjavljeni magistarski rad, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2020., str. 9-12. Ostali sidžili koje smo koristili nisu publicirani niti prevedeni, a određene dijelove tih sidžila dobili smo u digitalnoj formi, kao i njihovu latiničnu transkripciju, od dr. Aynur Emer iz Istanbula. Ovom prilikom želimo joj se zahvaliti na ustupljenom materijalu, kao i na pomoći prilikom pisanja ovoga rada.

32 *Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 964-965/M. 1557-1558)*, Kültür AŞ, İstanbul, 2019.

33 *Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 59.

potječe iz mjeseca muharrema 964. (novembar 1556) godine i u kojem se kaže da je mutevelija Sinan-pašinog vakufa na Beşiktašu Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana zajedno s imamom, mujezinom i ostalim džematlijama Sinan-pašine džamije na Beşiktašu dao na sudu izjavu da je naredba o zatvaranju mejhana koje se nalaze oko džamije priopćena njihovim vlasnicima.³⁴ Nakon toga se spominje dva puta samo kao Čejvan Čehaja,³⁵ pa kao Čejvan Čehaja sin Abdulmennanov,³⁶ te ponovo kao Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana prilikom poklanjanja zemlje vakufa Sinan-paše.³⁷

U sidžilu br. 3, koji obuhvata period od 967. do 971. (1559–1564) godine, mutevelija Sinan-pašinog vakufa spomenut je pet puta. Tri puta kao Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana,³⁸ a dva puta s imenom oca Abdulmennan.³⁹

Sidžil br. 4 obuhvata period od 966. do 972. (1558–1564) godine i u njemu se ime mutevelije Sinan-pašinog vakufa spominje ukupno 27 puta. Čejvan Čehaja sin Abdurrahmana se u svojstvu mutevelije spominje 15 puta,⁴⁰ četiri puta s imenom oca Abdulmennan,⁴¹ pet puta samo kao Čejvan Čehaja,⁴² dva puta kao Čejvan Čehaja, sin Abdussameda⁴³ i jedanput kao Čejvan-beg.⁴⁴

Sidžil br. 7 obuhvata period od 975. do 977. (1567–1570) godine. Ime mutevelije Sinan-pašinog vakufa se spominje sedam puta. Prvi put kao Čejvan Čehaja sin Abdullaha,⁴⁵ onda kao Čejvan Čehaja sin Abdulmennana,⁴⁶ pa tri puta kao Čejvan-beg,⁴⁷ zatim samo s imenom i titulom čehaje⁴⁸ i na kraju ponovo kao Čejvan Čehaja sin Abdullaha.⁴⁹

U sidžilu sa Balata njegovo se ime spominje u četiri dokumenta kao Čejvan Čehaja sin Abdulmennana. U mjesecu augustu 1557. godine oslobodio je

34 Ibid., str. 121-122.

35 Ibid., str. 144, 147.

36 Ibid., str. 184.

37 Ibid., str. 250.

38 *Beşiktaş Şer'iyye Sicili 3* (BŞS), fol. 41b; fol. 50b; fol. 61a.

39 BŞS 3, fol. 61a; fol. 61b.

40 BŞS 4, fol. 1a; fol. 1b; fol. 2a; fol. 3a; fol. 3b; fol. 4b; fol. 6a; fol. 12a; fol. 13a; fol. 14a; fol. 19a; fol. 19b; fol. 20a; fol. 21a.

41 BŞS 4, fol. 4a; fol. 32b; fol. 41b; fol. 60a; fol. 64b.

42 BŞS 4, fol. 2a; fol. 2b; fol. 11a; fol. 13b; fol. 14a.

43 BŞS 4, fol. 11b.

44 BŞS 4, fol. 65b.

45 BŞS 7, fol. 23a.

46 BŞS 7, fol. 69b.

47 BŞS 7, fol. 83a.

48 BŞS 7, fol. 106b.

49 BŞS 7, fol. 145b.

deset robova,⁵⁰ zatim je u istom mjesecu oslobodio jednu robinju bosanskog porijekla (*Bosnawıyyetu-l-‘asl*) i poklonio joj kuću i baštu na Beşiktašu, da bi u septembru 1557. godine oslobodio jednu robinju franačkog porijekla.⁵¹

Dakle, mutevelija Čejvan Čehaja se u ovim sidžilima spominje s različitim imenima očeva. Kao ime njegova oca navedena su imena Abdurrahman, Abdulmennan, Abdullah i Abdussamed. Ime Abdulmadžid, koje je navedeno u prvoj Sinan-pašinoj vakufnami, u ovim sidžilima nije uopće spomenuto. Najstariji datum pojavljivanja Čejvan Čehaje u svojstvu mutevelije Sinan-pašina vakufa u sidžilu je iz novembra 1556. godine, gdje se spominje da je bio sin Abdurrahmana, a prva vakufnama kapudan Sinan-paše napisana je u mjesecu zul-kade 964. godine (august-septembar 1557), gdje je navedeno očevo ime Abdulmadžid. Upravo u tom mjesecu te iste hidžretske godine Čejvan Čehaja se spominje na sudu u Balatu s imenom oca Abdulmennan, a s tim imenom oca se pojavljuje i u svim beşiktaškim sidžilima kao mutevelija Sinan-pašina vakufa, baš kao i u drugoj pašinoj vakufnami iz 1562. godine. U ovoj drugoj pašinoj vakufnami Čejvan je nosio titulu bega, a s tom titulom se nekoliko puta pojavljuje u svojstvu mutevelije u sidžilima. Dakle, ovdje je riječ o istoj osobi, samo što je ime njegova oca u raznim prilikama označavano na različite načine.

Kako je u raznim dokumentima i u raznim prilikama navedeno ime oca jedne osobe koja pripada prvoj generaciji muslimana najbolje govori primjer upravo Sinan-pašinog brata, velikog vezira Rustem-paše. U literaturi je zabilježeno da mu se otac zvao Abdurrahman, Abdurrahim, Abdulhamid, Abdulmu'min ili pak Mustafa.⁵² Takav je slučaj, dakle, bio i s mutevelijom Čejvan Čehajom. Ime oca mutevelije Sinan-pašinog vakufa koje je najčešće navedeno u beşiktaškim sidžilima je Abdurrahman, a ono je identično imenu oca vakifa Čejvan Čehaje koje se spominje u njegovim vakufnamama iz 1554. i 1558. godine.

6.3. Imena potpisnika Čejvan Čehajinih vakufnama u sidžilima Beşiktaša i Balata

U sidžilima sa Beşiktaša i Balata se pojavljuje ne samo ime mostarskog vakifa Čejvan Čehaje sina Abdurrahmana već i imena nekih osoba koje su

50 *Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, str. 90.

51 *Ibid.*, str. 97, 98.

52 Dženan Hasić, „Znameniti Bošnjak Damad Rustem-paša Opuković“, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH*, LXXVII, br. 5-6, Sarajevo, 2015., str. 542. U istanbulskim sidžilima se mogu naći dva primjera. U jednom je kao ime oca Rustem-paše navedeno Abduššekur (*Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002-1003/M. 1594-1595)*, ISAM, Istanbul, 2011., str. 286), a u drugom kao Abdurrahim (*Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, str. 87).

navedene kao svjedoci u njegovim dvjema vakufnamama. Vakufnamu iz 1554. godine potpisala su 33 svjedoka, a vakufnamu iz 1558. godine potpisalo je 46 svjedoka.

Među potpisnicima vakufname iz 1558. godine nalazi se kadija mevlana Derviš Mehmed sin Ebu Nasrov, a u sidžilu iz Balata 1558. godine pojavljuje se mevlana Derviš Mehmed sin Davudov kao bivši kadija.⁵³ Abdi-čelebija sin Hajdar-čehaje iz druge vakufname spominje se na više mjesta u sidžilu sa Balata.⁵⁴ Ime Bali-beg sin Abdullahov se spominje u istom sidžilu. U Čejvan Čehajinoj vakufnami iz 1558. potpisan je kao starješina muhzira (*re'isu-l-muhzirīn*), a s tom titulom se javlja u sidžilu upravo te, 1558. godine.⁵⁵ Ime hadži Hamze sina Abdullaha iz druge vakufname spominje se više puta kao stanovnik Beşiktaša, a u nekoliko dokumenata zajedno sa Čejvan Čehajom.⁵⁶ Također, među svjedocima druge vakufname nalazi se i ime Budak, koji je bio kajjim mesdžida, a ovo ime nalazimo među onom desetericom oslobođenih robova Čejvan Čehaje iz 1557. godine. On se spominje kao Budak sin Abdullaha i bio je bosanskog porijekla.⁵⁷

Hadži Hajdar sin Abdullaha, koji se javlja kao svjedok u vakufnami iz 1554. godine, spominje se u balatskom sidžilu.⁵⁸ U prvoj vakufnami se također spominje Mahmud sin Hasanov, a to se ime može naći u istom sidžilu.⁵⁹

Međutim, najzanimljiviji je slučaj dvije osobe čija se imena nalaze u obje Čejvan Čehajine vakufname i u sidžilima. Prvo je ime mutevelije Čejvan Čehajinog vakufa. Prema vakufnamama, za muteveliju je određen Ahmed-čelebija. U prijevodima Čejvan Čehajine vakufname ime njegova oca je prevedeno na različite načine, te se tako navodi da je ime mutevelije učeni Ahmed čelebija sin Gundeka,⁶⁰ hodža Ahmed-čelebija sin Kundaka,⁶¹ i Hoca Ahmed Čelebi bin Gündük.⁶² Ovo ime se u sidžilu iz Balata spominje dva puta kao Ahmed Čelebi sin Güvendika i bio je prvi potpisani svjedok prili-

53 *Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, str. 84, 237, 247, 281. Ebu Nasr znači otac Nasrov, te bi otac ovog kadije bio identičan Davudu, koji bi u tom slučaju imao još jednog sina, Nasra, i po njemu bio poznat kao otac Nasrov.

54 *Ibid.*, str. 121, 122, 240, 262.

55 *Ibid.*, str. 131.

56 *Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 202, 209, 212, 300; BŞS 4, fol. 1b; fol. 11a.

57 *Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, str. 90.

58 *Ibid.*, str. 103.

59 *Ibid.*, str. 113, 242, 282.

60 H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 255.

61 „Vakufnama Čejvan-čehaje, sina Abdurahmana, iz 1554.”, str. 91; „Vakufnama Čejvan-čehaje, sina Abdurahmana, iz 1558.”, str. 123.

62 *Bosna Hersek vakfiyeleri*, Cilt II, str. 552.

kom Čejvan Čehajinog oslobađanja robinje bosanskog porijekla i poklanjanja joj kuće.⁶³

Druga osoba čije se ime spominje u obje Čejvan Čehajine vakufname je Nebi sin Hidra. On se javlja kao svjedok čina uvakufljenja i po zanimanju je bio pisar (*kātib*), kako je navedeno u drugoj vakufnami. Njegovo ime se spominje na mnogo mjesta u sidžilima. U sidžilu sa Balata se pojavljuje kao svjedok prilikom Čejvan Čehajinog oslobađanja deset robova i prilikom oslobađanja robinje i poklanjanja joj kuće i bašte. Dakle, u istom dokumentu u kojem je naveden i Ahmed-čelebija sin Guvendika. U sidžilima sa Beşiktaša najčešće se spominje kao pisar Sinan-pašinog vakufa na Beşiktašu,⁶⁴ to jest sa zanimanjem koje je navedeno i u vakufnami. Četiri puta je naveden i kao džabija spomenutog vakufa,⁶⁵ a dva puta kao zastupnik Čejvan Čehaje, mutevelije Sinan-pašinog vakufa.⁶⁶ U ostalim slučajevima se spominje u svojstvu svjedoka samo s imenom i imenom oca.⁶⁷

Čak ako se i dovede u pitanje poistovjećivanje određenih osoba čija se imena nalaze u vakufnamama i u sidžilima, jer je riječ o čestim imenima, zvanjima i titulama, ipak spominjanje mutevelije Čejvan Čehajina vakufa u Hercegovini Ahmed-čelebije sina Guvendika u sidžilu zajedno sa Čejvan Čehajinim imenom i spominjanje pisara Sinan-pašina vakufa Nebi sina Hidra, u obje Čejvan Čehajine vakufname ne može biti tek puka slučajnost.

6.4. Potpisnici Čejvan Čehajinih i kapudan Sinan-pašinih vakufnama

Imena potpisnika Čejvan Čehajinih vakufnama mogu se naći ne samo u sidžilima s Beşiktaša i Balata već i u Sinan-pašinih vakufnamama. Prvu Sinan-pašinu vakufnamu iz 1557. godine potpisalo je trideset osoba i skoro svi potpisnici su bile osobe koje su obavljale visoke vjerske i državne dužnosti. To su bili muderrisi istanbulskih medresa, imami i hatibi, državni službenici, zaimi, spahije i slično.

U vakufnami Čejvan Čehaje iz 1558. godine prva dvojica potpisanih svjedoka bili su dvojica muderrisa. Ime jednog od njih je mevlana Muhamed-

63 *Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, str. 97. U ovom balatskom sidžilu je njegovo ime u arapskoj verziji napisano na isti način kao i u Čejvan Čehajinim vakufnamama (Gazi Husrev-begova biblioteka (GHB), A-4867, V-180, fol. 53; GHB, A-4867, V-181, fol. 48). U prijevodima vakufname je ime njegova oca (كوندك) pročitano i transkribovano na različite načine.

64 *Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 121, 133, 198, 202, 209, 229, 299, 306; BŞS 4, fol. 13a; BŞS 7, fol. 69b.

65 *Ibid.*, str. 148, 157, 206, 207.

66 *Ibid.*, str. 133; BŞS 4, fol. 4b.

67 *Ibid.*, str. 103, 136, 193, 299; BŞS 3, fol. 41b, fol. 61a, fol. 61b; BŞS 4, fol. 3b, fol. 4a, fol. 11a, fol. 13b, fol. 19b.

čelebija, poznat kao Ibn Sikek, a u Sinan-pašinoj kao treći svjedok naveden je upravo mevlana Muhamed-čelebija, i to s istim nadimkom Ibn Sikek. Šesti potpisani svjedok je mevlana Mahmud sin Hasana, imam džamije sultana Sulejman-hana, a u Sinan-pašinoj on je peti svjedok, potpisan kao mevlana Mahmud-čelebija sin Hasan-čelebije, imam. Ime džamije nije navedeno. Zatim, u obje vakufname nakon spomenutog imama kao svjedok se javlja mevlana Muhamed-čelebija, poznat kao Kučuk Urdžun (*Küçük Urcün*), a u Čejvan Čehajinoj je još navedeno da je bio hatib. U Čejvan Čehajinoj se nakon njega javlja mevlana Musa-halifa sin Abdullaha, pisar na Visokom divanu, *el-kātib bi ad-dīwān 'ālī*, a u Sinan-pašinoj je naveden kao deveti svjedok i bio je pisar na Divanu, *el-kātib fī ad-dīwān*. Ime hadži Hamze sina Abdullaha, koji se pojavljuje kao svjedok u vakufnami i kao stanovnik Beşiktaša, nalazi se i u Sinan-pašinoj vakufnami. Zatim se u Čejvan Čehajinoj javlja Hidr vojvoda sin Abdullaha, carski starješina, *er-reīs es-sultānī*, a u Sinanovoj bez titule vojvode, ali s istim zvanjem carskog starješine. U Sinan-pašinoj vakufnami kao svjedok se javlja Hajdar sin Hasana, a Čejvan Čehajinoj je još navedeno da je bio pisar. U obje vakufname pojavljuje se i ime Hurrema sin Abdullaha. Također, u ovoj Sinan-pašinoj vakufnami kao svjedoci se pojavljuju Ahmed-čelebija sin Guvendika i pisar Nebi sin Hidra.⁶⁸

Drugu Sinan-pašinu vakufnamu iz 1562. potpisalo je ukupno šesnaest osoba, a skoro svi su bili vjerski i vojni dužnosnici. U ovoj vakufnami se pojavljuju imena trojice svjedoka koji su navedeni i u Čejvan Čehajinoj vakufnami iz 1558. godine i u prvoj pašinoj vakufnami. To su: mevlana Mahmud-čelebija sin Hasan-čelebije, imam, ali je sada navedeno da je imam džamije sultana Sulejman-hana, kao i u Čejvanovoj vakufnami; zatim carski starješina Hidr, a u pašinoj je još navedeno da je jedan od Sinan-pašinih ljudi, *'an merdān Sinān pāšā*; treći je pisar Sinan-pašinosog vakufa Nebi sin Hidra.⁶⁹

Dakle, u Sinan-pašinoj vakufnami iz 1557. godine se među svjedocima nalaze imena deset osoba čija se imena mogu naći i u Čejvan Čehajinoj vakufnami iz 1558. godine. Imena kao što su Ibn Sikek, Kučuk Urdžun, te navođenje imena i zvanja Mahmuda, imama Sultan Sulejmanove džamije, carskog starješine Hidra, pisara na Divanu Musa-halife, kao i imena Ahmed-čelebija sina Guvendika, mutevelije vakufa u Hercegovini i pisara Sinan-pašinosog vakufa Nebija sina Hidra koji se javlja u obje Čejvan Čehajine i obje

68 VGMA 1485, Kasa no: 110, fol. 112-114; GHB, A-4867, V-180, fol. 63-66. Zanimljivo je još da se u pašinoj vakufnami kao drugi potpisnik javlja mevlana Bedruddin sin Šemsuddina, poznat kao Ibn Buzen, a u Čejvan Čehajinoj prvi potpisnik je bio mevlana Mahmud-čelebija, muderris, poznat kao Ibn Buzen. Ovdje, dakle, imamo dvije osobe koje su poznate pod istim nadimkom. Najvjerovatnije je riječ o braći Mahmudu i Bedruddinu, sinovima Šemsuddinovim, a da su obojica bili poznati kao Ibn Buzen.

69 VGMA 1486, Kasa no: 94, fol. 68-69.

pašine vakufname sasvim su jasan dokaz da je riječ o istim osobama.⁷⁰ To znači da su Čejvan Čehajine vakufname nastale na istom mjestu kao i kapudan Sinan-pašine, dakle u samoj prijestolnici države.

6.5. Čejvan Čehajine vakufname nisu napisane u Mostaru

Mada preovladava mišljenje da su Čejvan Čehajine vakufname nastale u Mostaru i da njihovi potpisnici potječu iz Mostara, na osnovu navedenih podataka može se zaključiti da to nije tačno. Za neke potpisnike druge Čejvan Čehajine vakufname je izričito navedeno da potječu iz Mostara, što već samo po sebi govori da vakufnama nije nastala u Mostaru, jer da jest, zašto bi onda bilo potrebno napomenuti i ime grada iz kojeg dolaze. Riječ je sigurno o osobama koje su bile vezane za Čejvan Čehajin vakuf u Mostaru, a koje su dolaskom u Istanbul prisustvovala potpisivanju vakufname 1558. godine.⁷¹ Dvije vakufname Čejvan Čehaje koje se odnose na njegove vakufe u Hercegovini nastale su najvjerojatnije u kadiluku Galate. Obje vakufname su legalizovane u Istanbulu, a jedan od kadija koji je ovjerio vakufnamu iz 1554. godine bio je Mevlana Abdurrahman, kadija Rumelijskog vilajeta, isti kadija koji je ovjerio Sinan-pašinu vakufnamu te godine. Potpisnici obje vakufname su, dakle, bili stanovnici Istanbula, Galate i Beşiktaša. Dvojica prvopotpisanih muderrisa iz Čejvanove vakufname su djelovali u Istanbulu, a ne u Mostaru, baš kao i dvojica kadija i dvojica službenika Sultan Sulejmanove i Sultan Selimove džamije.⁷² Deseterica iz prve vakufname kojima je očevo ime bilo Abdullah

70 U prvoj Čejvan Čehajinoj vakufnami iz 1554. godine među svjedocima se nalaze imena Musa-halife sina Abdullaha, Hidra sina Abdullaha i Hajdara sina Hasana (GHB, A-4867, V-181, fol. 61). Sigurno su to bile one iste osobe koje se javljaju u drugoj Čejvan Čehajinoj vakufnami, a koje su u periodu između pisanja dviju vakufnama napredovale u službi. Također, u prvoj vakufnami potpisan je hatib mevlana Mahmud sin Hasana. To može biti onaj Mahmud-čelebija koji se kasnije, u drugoj vakufnami i obje pašine vakufname, javlja kao imam Sultan Sulejmanove džamije. To bi značilo da se, pored pisara Nebija, u sve četiri vakufname spominju još Hidir sina Abdullaha i mevlana Mahmud-čelebija.

71 To su sljedeća imena: Mevlana Alauddin-halifa, hatib džamije u kasabi Mostar; Husam-halifa sin Turhanov, imam u Mostaru; hadži Muhamed sin Turhana iz kasabe Mostar; Ferhad-halifa sin Abdullaha, mutevelija u kasabi Mostar. Ovi Mostarci su sigurno obavljali svoje službe u Čejvan Čehajinoj džamiji. Ferhad-halifa je najvjerojatnije bio mutevelija Čejvan Čehajinog vakufa u Mostaru, a Ahmed-čelebija sin Guvendika se na sudu pojavio u svojstvu mutevelije u svrhu sudske registracije vakufa. Također, jedan od potpisnika bio je Hasan-subaša iz kasabe Blagaj.

72 Kasumović je pišući o medresama Mostara iznio mogućnost da je barem jedan od ove dvojice spomenutih muderrisa mogao djelovati u Čejvan Čehajinoj medresi (Ismet Kasumović, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, IKC Mostar, 1999., str. 187). Hatidža Čar-Drnda je, vezano za mevlana Muslihuddina koji je razriješen dužnosti mutevelije Sultan Selimova vakufa, a koji se spominje u

nisu bili, kako se smatra, prva generacija muslimana Mostara, već prva generacija muslimana Balata i Beşiktaša.

Također, obje Ćejvan Ćehajine vakufname i Sinan-pašina iz 1557. pisane su po istom obrascu. Određeni dijelovi vakufnama su u velikoj mjeri identični. Dio Ćejvan Ćehajine vakufname koji se odnosi na zaduženja muallima u mostarskom mektebu i njegova pomoćnika je u potpunosti isti kao i u Sinan-pašinoj vakufnami.⁷³ Objе vakufname imaju identične dodatke. Naime, u Ćejvan Ćehajinoj vakufnami iz 1558. godine nalazi se dodatak pisan na osmanskome turskom jeziku u kojem je naveden spisak raznih predmeta namijenjenih za njegovu džamiju u Mostaru, džamiju u Gabeli i mesdžid u Blagaju. Osim primjeraka Kur'ana, knjiga za vaiza, prostirki, sedžada i tepiha, svijećnjaka i slično, među tim predmetima mogu se naći neki zanimljivi predmeti namijenjeni, prije svega, za džamiju u Mostaru, poput okruglih ogedala (*top-i āyine*), nojevih jaja i šarenih jaja.⁷⁴ Ovakav dodatak se nalazi i u Sinan-pašinoj vakufnami iz 1557. godine. Ni on nije dio izvorne vakufname, već je napisan naknadno na osmanskome turskom jeziku i također je riječ o inventaru predmeta namijenjenih za Sinan-pašine džamije i mesdžide. Naravno, najviše je predmeta namijenjeno za džamiju na Beşiktašu. I ovdje je riječ o primjercima Kur'ana, ćilimima, tepisima, sedžadama, svijećnjacima i sl., ali i o okruglim ogledalima, nojevim jajima i šarenim jajima, dakle istim onim predmetima koji su se nalazili u Mostaru.⁷⁵ Za pretpostaviti je da su predmeti u Hercegovinu stigli upravo sa Beşiktaša i da su ih Mostarci koji su bili svjedoci pisanja vakufname dobili od vakifa i ponijeli sa sobom nazad.

---

drugoј Ćejvan Ćehajinoj vakufnami, navela da je riječ o lokalnoj osobi koja je bila mutevelija Sultan Selimovog mesdžida u Mostaru, a slično je navela i za potpisnika mevlana Mahmuda sina Hasanova, imama Sultan Sulejmanove džamije, smatrajući da je riječ o Sultan Sulejmanovom mesdžidu u Mostaru. Također, dvojica potpisanih kadija nisu djelovali u Mostaru, kako je te naveo Hasandedić u svome spisku mostarskih kadija (Hivzija Hasandedić, „Mostarski kadiluk i njegove kadije”, *Hercegovina*, br. 10, Mostar, 1998., str. 28).

73 „Vakufnama Ćejvan-ćehaje, sina Abdurahmana, iz 1554.”, str. 88; „Vakufnama Ćejvan-ćehaje, sina Abdurahmana, iz 1558.”, str. 117-118; GHB A-4867, V-181, fol. 30-33; VGMA 1485, Kasa no: 110, fol. 91-92; VGMA 1486, Kasa no: 94, fol. 56-58. To se odnosi na osobine koje bi trebao imati učitelj, zatim kupovanje voća i slatkiša učenicima mekteba uz uvjet da ih muallim i njegov pomoćnik (halifa) ne smiju nositi vlastitim kućama, kao i učenje hiljadu i jedan put sure *Ihlas* koju su muallim i pomoćnik mu obavljali zajedno s učenicima mekteba i poklanjali sevap učenja pred dušu vakifa.

74 „Vakufnama Ćejvan-ćehaje, sina Abdurahmana, iz 1558.”, str. 126-128; GHB A-4867, V-180, fol. 67-71.

75 VGMA 1485, Kasa no: 110, fol. 110-115; G. Necipoğlu, *The Age of Sinan ...*, str. 421.

7. Čejvan Čehaja – Sinan-pašin rob i mutevelija

Na osnovu navedenih podataka iz vakufnama i sidžila može se zaključiti da je poznati mostarski vakif Čejvan Čehaja bio mutevelija vakufa kapudana Sinan-paše. Veza između ove dvije osobe je, dakle, zaista postojala i historijski je utemeljena. Za ovu vezu se saznalo zahvaljujući bilješki iz mostarskog rukopisa, što znači da se podatak o Čejvanu kao Sinan-pašinom *gulāmu* može smatrati vjerodostojnim. On nije bio rob Sinan-paše Borovinića, već kapudana Sinan-paše. Kako, kada i gdje je Čejvan dospio u Sinanovo vlasništvo nije moguće reći, baš kao ni kada i gdje je došlo do njegova oslobođenja. Činjenica da je Čejvan postao mutevelijom svih pašinih vakufa, da je bio zadužen za izgradnju vakufskih objekata i njihovo upravljanje ukazuje da je on bio čovjek u kojeg je paša imao veliko povjerenje.

Pojava da oslobođeni robovi postanu mutevelije zadužbina svojih bivših gospodara uopće nije neobična, što ukazuje da se veza između gospodara i oslobođenog roba znala pretvoriti u blizak odnos.⁷⁶ To je bio slučaj i sa kapudan Sinan-pašom i Čejvan Čehajom. Sasvim je realno za pretpostaviti da je riječ o zemljacima, jer se za Čejvana smatra da je porijeklom iz hercegovačkog kraja, gdje je i podigao sve svoje zadužbine, a u literaturi postoje naznake da je i sam Sinan-paša porijeklom iz Hercegovine.⁷⁷ Čejvan je sigurno dugo vremena bio u Sinan-pašinoj službi i vjerovatno je čitava njegova karijera bila vezana za pašu i za njegovu državničku karijeru. Titula čehaje koju je nosio i po kojoj je bio poznat može da znači da je on zapravo bio Sinan-pašin čehaja, to jest zamjenik, zastupnik i čovjek od povjerenja.⁷⁸ Kada je Sinan-paša bio na položaju hercegovačkog sandžakbega, u periodu od 1546. do 1549. godine, onda je Čejvan bio na položaju čehaje Hercegovačkog sandžaka. Možda je već tada vodio brigu o pašinim hercegovačkim vakufima, jer se smatra da je paša podigao džamije u Jeleču i u Novom dok je vršio dužnost sandžakbega.⁷⁹

76 Tako je u Mostaru Karadoz-beg za muteveliju svojih vakufa postavio svog oslobođenog roba Murat-agu. Isto je učinio i Gazi Husrev-beg koji je postavio svog oslobođenika Murat-bega za muteveliju svojih vakufa. (*Vakufname iz Bosne i Hercegovine*, str. 166, 53) Osim toga, Murat-beg je sahranjen u turbetu koje se nalazi odmah do Husrev-begovog, u dvorištu vakifove džamije.

77 H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 289.

78 G. Necipoğlu, *The Age of Sinan ...*, str. 419. Autorica je opisujući sadržaj Sinan-pašinih vakufnama navela da je mutevelija njegova vakufa Čejvan Čehaja bio pašin čehaja (*his household steward*). Autorica je koristila kao izvor obje pašine vakufname, no u vakufnamama uopće nije navedeno da je mutevelija Čejvan Čehaja, odnosno Čejvan-beg, bio Sinan-pašin čehaja. Uprkos tome, tvrdnja da je on bio pašin čehaja bi mogla biti sasvim na mjestu. Autorica je do tog zaključka došla vjerovatno zbog titule čehaje koja je stajala uz Čejvanovo ime.

79 H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 286.

Nakon Sinanovog unapređenja u admirala osmanske mornarice, Čejvan ga, sasvim sigurno, kao njegov čehaja slijedi. Onaj dio u vakufnamama u kojima je on opisan kao „čovjek od moći i ugleda, koji zauzima visoke (državne) položaje, koji uživa osobit ugled, koji je zaposjeo veličanstven položaj” može zapravo da ukazuje na položaj koji je imao u Sinan-pašinoj službi u samoj prijestolnici države, jer je Sinan vršeci dužnost kapudan-paše pripadao samom vrhu vlasti i bio jedan od moćnijih ljudi države.

Čejvan Čehaja je počeo gradnju svojih vakufa upravo u periodu kada je Sinan-paša bio na položaju admirala osmanske flote i, izgleda, otpočela je otprilike u isto vrijeme kada je i paša počeo sa gradnjom svojih vakufa. Čin uvakufljenja Sinanovih vakufa dogodio se u junu 1554. godine, a prva Čejvanova vakufnama napisana je u septembru iste godine. Džamija u Mostaru je podignuta 1552/53. godine, a kada je napisana prva vakufnama, već je osim te mostarske džamije bio podignut i mesdžid u Blagaju. On je, dakle, posjedovao prilično bogatstvo koje mu je omogućilo podizanje tih zadužbina u Hercegovini, a koje je nastavio podizati i nakon Sinanove smrti.

8. Čejvan Čehaja, stanovnik Beşiktaša

Iz sidžila se saznaje da je Čejvan Čehaja bio nastanjen na Beşiktašu, odakle je upravljao velikim i značajnim vakufom. O značaju tog vakufa govori i podatak da je džamiju na Beşiktašu projektovao arhitekta Mimar Sinan, a nadzornik vakufa je bio veliki vezir Rustem-paša. Sinan-pašin vakuf na Beşiktašu se sastojao od džamije, medrese, mekteba, hamama, tekije, mesdžida u Novoj mahali, 50 dućana, 41 prostorije za izdavanje, pekare i mesnice, a izgradnja ovih objekata imala je izuzetan značaj za Beşiktaš. Naime, prije izgradnje ovih objekata Beşiktaš je bio naselje seoskog tipa i tek je gradnjom Sinan-pašinog kompleksa stekao uvjete da bude uzdignut na nivo kasabe.⁸⁰ Nakon što je podignuta džamija u kojoj se obavljala džuma-namaz i oko nje formirana mahala koja će u izvorima biti poznata kao Sinan-pašina mahala ili mahala Časne džamije, posljednji uvjet je bio ispunjen u mjesecu seferu 963. (decembar 1555) godine, kada je petak proglašen za pazarni dan na Beşiktašu.⁸¹ Uskoro nakon te odluke došla je i već spomenuta naredba o zatvaranju

---

80 Fikret Yılmaz, „Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar: Beşiktaş’ın Doğuşu ve İktidar Rekabeti (1534-1557)”, *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları*, ed. Cemal Kafadar, Gönül A. Tekin, Özer Ergenç Armağanı, C. XLII, Harvard University, 2019., str. 414.

81 *Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 120. Tri osnovna uvjeta da jedno naselje bude proglašeno kasabom bilo je postojanje džamije u kojoj se osim redovnih namaza klanjaju džuma-namaz i bajram-namazi, postojanje najmanje jedne mahale sa stalno nastanjenim muslimanskim stanovništvom i postojanje sedmičnog pazarnog dana. O tome vidjeti:

mejhana u okolini džamije. Nakon toga se otvorio i područni sudski ured, nijabet, a bio je smješten u jednoj od prostorija Sinan-pašino kompleksa.⁸² Istina, već je od vremena sultana Mehmeda, osvajača Konstantinopolja, na Beşiktašu bilo podignutih mesdžida oko kojih su se formirala naselja, no izgleda da je tek u vrijeme sultana Sulejmana došlo do značajnijeg razvoja Beşiktaša. Upravo je Sinan-pašin kompleks bio jezgra iz koje je krenula urbanizacija i razvoj Beşiktaša.

Ćejvan Ćehaja je kao mutevelija vakufa imao udio u tom procesu izgradnje i urbanizacije Beşiktaša. Pošto su svi vakufski objekti nastali nakon smrti Sinan-paše, on je, uz Rustem-pašin nadzor, zapravo bio zadužen za izgradnju svih vjerskih objekata, dućana, kuća, prostorija za izdavanje, pekara na Beşiktašu i u drugim dijelovima Istanbula, za kupovinu zemljišta i izgradnju mlinica po Hercegovini i kadiluku Iznikmid, a upravljajući njima obezbjeđivao je i ekonomsku održivost vakufa. Iz druge pašine vakufname se saznaje da je on nastavio širiti njegov vakuf sagrađivši na Beşiktašu još jedan most, imaret (javnu kuhinju) i tekiju. Također, podigao je jedan most na Kasim-paši, kupio još zemlje u kadiluku Iznikmid, obezbijedio njeno obrađivanje, napravio četrnaest tabačkih dućana, mlin i pekaru u samoj kasabi Iznikmid, kao i kupovinu još zemlje u Hercegovini.⁸³ U korist vakufa kupovao je kuće na Beşiktašu,⁸⁴ Galati,⁸⁵ Kasim-paši,⁸⁶ Tophani,⁸⁷ Uskudaru⁸⁸ i Mački.⁸⁹

Ćejvan Ćehaja je, osim što je bio zadužen za gradnju vakufskih objekata, imao još jednu važnu ulogu, a to je bilo stvaranje džemata i naseljavanje Beşiktaša. Područje Beşiktaša je bilo naseljeno uglavnom nemuslimanskim življem te je tu novoosnovanu kasabu, odnosno mahale koje su nastale uz Sinan-pašinu džamiju i mesdžid, bilo potrebno naseliti. On je za tu svrhu dijelio po jednu parcelu od jednog dunuma, uz uvjet da se na njoj podigne kuća, i to po simboličnoj cijeni zakupa od samo četiri akče godišnje, a većina dodjela izvršena je 1556. godine i trajala je sve do početka 1558. godine. Korisnici tih

---

Adem Handžić, „O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1977., str. 134.

82 Fikret Yılmaz, „Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar ...”, str. 414.

83 VGMA 1486, Kasa no: 94, fol. 11-43. G. Necipoğlu, *The Age of Sinan ...*, str. 416.

84 BŞS 3, fol. 41b, fol. 50b, fol. 61a; BŞS 4, fol. 1a, fol. 2b, fol. 4b.

85 BŞS 4, fol. 9a, fol. 21a, fol. 60a.

86 BŞS 4, fol. 32b.

87 BŞS 4, fol. 9b.

88 BŞS 4, fol. 64b.

89 BŞS 4, fol. 6a.

posjeda su uglavnom bile osobe koje su bile oslobođeni robovi i osobe koje su bili vezane za Sinan-pašu i Rustem-pašu.⁹⁰

Čejvan Čehajino oslobađanje robova o kojem se govori u sidžilu sa Balata moguće je također posmatrati u kontekstu tog procesa. On je zapravo oslobodio pet robova i pet robinja, i to u parovima. Prvo bi se navelo ime roba, njegov opis i porijeklo, pa ime robinje s njezinim opisom i porijeklom, i tako redom.⁹¹ Imena nekih od ovih muških robova spominju se često u beşiktaškim sidžilima, a neki od njih su svojim zanimanjima bili vezani za Sinan-pašin vakuf.⁹² Zajedno sa onim osobama prve generacije muslimana koji su potpisani kao svjedoci u prvoj Čehajinoj vakufnami, ovi oslobođenici su činili prve stanovnike novoosnovane kasabe.⁹³ Možda nije nevažno napomenuti da je od tih pet oslobođenih robova, njih četvero bilo bosanskog porijekla.⁹⁴

90 Fikret Yılmaz, „Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar ...”, str. 413. Autor navodi da su dodijeljena zemljišta bila iz vakufa sultana Bajazida II i da se u izdanim ispravama jasno navodi da je cilj naseljavanja bio povećanje džemata Sinan-pašine džamije. U sidžilima se spominje da je Čejvan jednom prilikom darovao zemljište koje je pripadalo vakufu (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str., 250), a drugom da je zajedno sa suposjednicima darovao zemljište pod uvjetom da se na njemu napravi kuća (BŞS 4, fol. 3b).

91 Čin oslobađanja robova i robinja posvjedočilo je više osoba i svi su bili sa Beşiktaša. U tom kontekstu treba posmatrati i poklanjanje kuće na Beşiktašu oslobođenoj robinji, a razlog tome će se vidjeti na stranicama koje slijede u ovom radu.

92 Imena muških oslobođenika su Budak, Mezid, Murad, Ferhad i Mesih. Budak je bio kajjim Sinan-pašinog mesdžida i s tim zvanjem se javlja među svjedocima druge Čejvan Čehajine vakufname, Ferhad se spominje kao odobaša Sinan-pašinog vakufa, što znači da je bio zadužen za upravu nad vakufskim odajama za iznajmljivanje (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 156, 169, 184, 212, 221, 223, 234, 306), Murad sin Abdullahov, kojem je Čejvan Čehaja prodao jedan vinograd na Beşiktašu često se spominje u sidžilima (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 67, 68, 73, 78, 91, 100, 133), a spominje se i Mesih, kao Mesih-beg sin Abdullahov (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 135; E. Z. Çamlı, *H.980-983/M.1572-1575 Tarihli Beşiktaş 10 Numaralı Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, str. 95, 114, 118, 120, 142, 165, 166, 173, 226).

93 Imena tih osoba su bili Hurmuz, Hidir, Musa, Mehmed, Ferhad, Pervane, Behram, Ahmed, Mesih i Bali. Tako se u sidžilu br. 2 spominje da je Čejvan Čehaja poklonio dunum zemlje koji je pripadao Sinan-pašinom vakufu Mehmedu sinu Abdullahovom (*Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 250). Bali sin Abdullahov je bio hamamdžija Sinan-pašinog hamama (BŞS 4, fol. 14a). Pervane sin Abdullahov se često spominje u sidžilima, kao i imena Behrama i Ahmeda. Ahmed sin Abdullahov se javlja kao zastupnik Čejvan Čehaje u svojstvu mutevelije (BŞS 7, fol. 83a). U jednom dokumentu se navodi da je Čejvan Čehaja kupio kuću od Džafera sina Abdullahova u Sinan-pašinoj mahali koja graniči s kućama Budaka sina Abdullaha i Pervane sina Abdullaha (BŞS 3, fol. 61b). Pervane je posjedovao kuću i u Novoj mahali (BŞS 4, fol. 1b).

94 Budak, Mezid, Murad i Ferhad su bili bosanskog porijekla, Mesih je bio franačkog, a žene su bile dvije franačkog, jedna bosanskog, jedna mađarskog i jedna albanskog porijekla.

Također, i sam Čejvan Čehaja je bio doseljenik na Beşiktaš i živio je u mahali koja se formirala oko Sinan-pašine džamije. Prilikom spomena njegova imena u sidžilima često stoji da je on bio *fahru-l-emātil wa-l-akrān*, ponos uzoritih i eminentnih. To znači da je spadao među ugledne stanovnike Beşiktaša i da je bio osoba koja je uživala poštovanje u zajednici. Kako je rastao Čejvan Čehajin ugled u lokalnoj zajednici može se primijetiti kada se usporede njegove dvije vakufname. Prvu iz 1554. posvjedočio je veliki broj osoba, a među njima su bili dvojica hatiba, dvojica čehaja i dvojica aga, dok su ostali bili bez titula i zvanja. Dakle, nije uopće bilo mnogo osoba koje su obavljale državne ili vjerske dužnosti, a desetero njih je pripadalo prvoj generaciji muslimana. U periodu kada je pisana ova vakufnama, Sinan-pašina džamija i ostali vakufi nisu još bili podignuti, a Beşiktaš je još uvijek bio naselje seoskog tipa. Četiri godine kasnije, prilikom pisanja druge vakufname, situacija je drugačija. Potpisnici su bili muderrisi, kadije, službenici istanbulskih džamija, osobe na položajima i sa raznim titulama, a i njihov broj je bio veći nego u prvoj. Tada su već bili podignuti Sinan-pašini vakufi koji su utjecali na vjerski, obrazovni i privredni život i razvoj Beşiktaša, a to je, bez sumnje, utjecalo i na povećanje Čejvan Čehajina ugleda. O njegovu ugledu na Beşiktašu govori podatak da je jednom prilikom mahala u kojoj je živio u jednom od beşiktaških sidžila iz XVI stoljeća označena kao Čejvan Čehajina mahala.⁹⁵

I sam Čejvan Čehaja je posjedovao prilično bogatstvo. U sidžilima se on često spominje prilikom kupoprodajnih ugovora; posjedovao je bašte, vinograde i zemljišta na Beşiktašu.⁹⁶ To bogatstvo mu je omogućilo da poveća broj svojih zadužbina u Hercegovini. U periodu između pisanja dviju vakufnama broj podignutih dućana u Mostaru se znatno povećao, uvedene su neke nove službe, povećane plaće nekim službenicima, a podignuta je i džamija u Gabeli i dućani oko nje.

9. Čejvan-beg

Čejvan Čehaja se u drugoj Sinan-pašinoj vakufnami spominje s titulom bega, a s tom titilom se pojavljuje i u bilješci iz mostarskog rukopisa, kao i

95 BŞS 14, fol. 46a; A. Emer, *Beşiktaş Mahkeme Kayıtlarında Gayrimüslimler ...*, str. 31. Prva pomisao o postojanju mahale koja je nosila njegovo ime bila je da je on sagradio na Beşiktašu neki vjerski objekat, džamiju ili mesdžid, ali to, po svemu sudeći, nije slučaj. Ovdje je riječ ili o Sinan-pašinoj mahali ili o nekoj mahali na Beşiktašu u kojoj je Čejvan Čehaja imao svoje posjede.

96 *Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 133, 183, 184, 198, 209, 221. Jednom prilikom je kupio zemlju na Beşiktašu od mevlana Jahja-čelebije, januara 1560. godine (Aynur Emer, „Beşiktaşlı Yahya Efendi ve Ailesi Hakkında Yeni Vesikalar”, *Osmanlı İstanbulu VIII: VIII. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Mayıs 2022*, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2023., str. 84), kao i kuću u Sinan-pašinoj mahali (BŞS 3, fol. 61a).

u još nekim dokumentima koji potječu iz Mostara. Međutim, teško je znati šta je ta titula podrazumijevala. Također, on je i poslije Sinanove smrti nosio titulu čehaje. Možda je on pored mutevelijske obavljao određenu dužnost u državnoj administraciji, vjerovatno u administraciji ejaleta Egejskog arhipelaga za koji je bio vezan već za Sinan-pašina života. Također, skoro svi potpisnici koji su navedeni u drugoj pašinoj vakufnami su na neki način bili vezani za Sinan-pašu i ejalet kapudan-paše. Neki su obavljali vojne i administrativne funkcije u ejaletu Egejskog arhipelaga, a neki bili označeni kao Sinan-pašini ljudi,⁹⁷ te bi se stoga moglo pretpostaviti da je i sam Čejvan obavljao neku službu u tom ejaletu.⁹⁸

10. Vakufnama Aiše-hatun

Ime Čejvan Čehaje se može naći u još u jednom dokumentu koji potječe iz Istanbula. Riječ je o vakufnami gospođe Aiše kćeri Abdullahove iz mjeseca rebiul-evvela 1003. (decembar 1594) godine, u kojoj se saznaju još neke pojedinosti u vezi s njegovim životom. Naime, u vakufnami se navodi da je stanovnica Beşiktaša iz Sinan-pašine mahale, umrla Aiša-hatun kći Abdullahova, poznata i kao Perisima, ostavila iza sebe novčani vakuf čiji će se prihodi izdvajati za plaćanje četiri učača Kur'ana koji će svaki dan nakon sabah-namaza učiti pred njenu dušu jedan džuz u džamiji u kadiluku Iznikmid, a koju je sagradio njen bivši muž, umrli Čejvan Čehaja.⁹⁹ Ovo je, kako se vidi, vakufnama njegove supruge. Aiša-hatun je zapravo bila Čejvanova oslobođena robinja, spomenuta u dva dokumenta sa suda u Balatu. U prvom se govori o Čejvan Čehajinom oslobađanju Perisime kćeri Abdulkerimove, a u njenom opisu stoji da je bila bosanskog porijekla, srednje visine, pšenične puti, svijetlih obrva i očiju boje lješnjaka. Odmah u sljedećem dokumentu on joj daruje kuću na Beşiktašu. To je događaj koji su posvjedočili Ahmed

97 To su: Husein-beg, zaim, mir-i alem Egejskog arhipelaga; Mehmed zaim, čehaja čauša Egejskog arhipelaga; Veli čauš, jedan od čauša Egejskog arhipelaga; Ibrahim džundi, pisar deftera ejaleta Egejskog arhipelaga; Hidr carski starješina, jedan od Sinan-pašinih ljudi; Perviz carski starješina, Sinan-pašin čovjek; Ahmed čauš, jedan od čauša Egejskog arhipelaga, Sinan-pašin čovjek.

98 Tako, naprimjer, u balatskom sidžilu se spominje izvjesni Čejvan-beg sin Abdulmennana kao timar defterdar Egejskog arhipelaga prilikom prodaje svoga zemljišta u Edirnama augusta 1563. godine (*Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, str. 268). Također, Čejvan se spominje kao čehaja deftera ejaleta Egejskog arhipelaga oktobra 1564. godine u vezi sa bjekstvom nekih osoba iz Iznikmida (*6 Numaralı Mühimme Defteri (972 / 1564–1565)*, Özet-Transkripsiyon ve İndeks I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 28, Ankara, 1995., str. 180). Naravno, nemoguće je sa sigurnošću reći da li je ovdje zaista riječ o Čejvan Čehaji.

99 *Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil*, str. 296.

čelebija sin Guvendika i pisar Nebi sin Hidra. Ona se tom prilikom oslovljava kao *fahru-l-ḥawātīni-l-muḥaḍḍarāt zahru-n-niswāni-l-mukarramāt*, ponos gospođa poštovanih i cvijet žena plemenitih, što je možda neobično za tek oslobođenu robinju. Čejvan Čehaja se njom ženi i tom se prilikom mijenja njen socijalni položaj, uzima novo ime Aiša, ali i dalje ostaje poznata po svom prvom imenu Perisima.¹⁰⁰ Za Čejvan Čehaju, baš kao i za mnoge druge oslobođenike, gradnja Sinan-pašinih vakufskih objekata i naseljavanje kasabe Beşiktaš značila je početak jednog novog života, jer je on na Beşiktašu formirao porodicu.

Iz vakufname se dalje saznaje da je Čejvan Čehaja sagradio jednu džamiju u Iznikmidu, a to je današnji Izmit. On je kao mutevelija imao veze s ovim kadilukom jer je ondje Sinan-pašin vakuf posjedovao zemljišta, a i u samom gradu Izmitu postojali su objekti koji su pripadali vakufu, poput tabačkih dućana, mlina i pekare. U Sinan-pašinim vakufnamama gradnja džamije u njegovo ime nije spomenuta, tako da je ta džamija sigurno Čejvan Čehajin vlastiti vakuf. Činjenica da je Perisima Aiša-hatun u vakufnami oporučila da se učenja pred njezinu dušu obavljaju upravo u džamiji u Izmitu, a ne u Sinan-pašinoj džamiji u čijoj je neposrednoj blizini živjela, ukazuje da je tu džamiju zaista podigao Čejvan Čehaja. Izmit je pripadao ejaletu Egejskog arhipelaga i bio je pod nadležnošću admirala osmanske mornarice, a u ovom gradu se nalazilo i jedno brodogradilište, tersana, tako da je moguće da je Čejvan jedno vrijeme boravio u tom kadiluku, a što je rezultiralo gradnjom džamije.¹⁰¹

Kada je putopisac Evlija Čelebija posjetio Izmit 1640. godine naveo je da su u gradu bila 23 mihraba, a to znači toliko džamija i mesdžida. On je donio imena nekih džamija, od kojih nijedna nije nosila Čejvan Čehajino ili Čejvan-begovo ime. Malo je vjerovatno da prilikom Čelebijine posjete ta džamija nije postojala, te je ostala neimenovana.¹⁰² Ova džamija se ne spominje

100 Slobodne žene su nosile respektabilna i značajna muslimanska ženska imena poput Fatima, Hatidža, Amina i sl., a takva imena su se veoma rijetko davala robinjama. Imena koja su dobivale robinje imala su drugačija značenja i smisao. Ona su više upućivala na njihov karakter, osobine, vanjski izgled, ili su dobivale imena po raznom cvijeću (N. Sobers-Khan, *Slaves Without Shackles ...*, str. 232-233). Ime Perisima ili Peri Sima označava nekog ko nalikuje na vilu, što je sigurno ukazivalo na njezin vanjski izgled, odnosno njezinu ljepotu. Udajom za Čejvan Čehaju, ona napreduje na društvenoj ljestvici, mijenja ime i uzima ono koje je više odgovaralo njezinu rangu, te biva oslovljena kao hatun, gospođa. Ipak, i dalje je ostala poznata po starom imenu koje je i navedeno u vakufnami.

101 *Sanjak of Kocaeli*, <https://en.m.wikipedia.org> (datum pristupa 29. 6. 2025). Izmit je priključen ejaletu Egejskog arhipelaga 1533. godine.

102 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 2. Cilt, II kitab, Yapı Kredi Yayınları, Istanbul, 2005., str. 78-79. On je spomenuo Mahkeme džamiju u čaršiji, Pertev-pašinu, Muhamed-begovu, Alaeddin-begovu i Abdusselamovu džamiju.

ni u literaturi koja se bavi historijom vakufskih objekata Izmita.¹⁰³ Pošto je u vakufnami navedeno da je džamija podignuta u kadiluku, možda se ta džamija nije nalazila u samom gradu već u nekom drugom mjestu koje je pripadalo tom kadiluku.

11. Bilješka iz mostarskog sidžila

Imena Čejvana i Perisime spominju se i u jednoj bilješci koja se nalazi u jednom rukopisu koji potječe iz Mostara. Riječ je o dokumentu koji potječe sa šerijatskog suda i koji se odnosi na pitanje nasljedstva. U dokumentu se navodi da je na šerijatski sud pristupio spahija Mehmed-čehaja (*Mehmed kethūdā as-sipāhī*), uz dvojicu pouzdanih svjedoka, Džafer-čehaju sina Abdullaha i Ferhada sina Abdullaha, i izjavio da je u kasabi Beşiktaš u zaštićenom Konstantiniji umro malodobni Salih sin umrlog Čejvan Čehaje i da je njegovo nasljedstvo u rukama njegove majke Perisime-hatun kćeri Abdullahove. Osim Salihove majke, spomenute Perisime-hatun, nasljedstvo pripada i njezinoj malodobnoj kćeri Hatidži. Mehmed-čehaja je izjavio da je on brat po ocu i majci spomenutog Čejvan Čehaje i da i njemu pripada dio nasljedstva iza umrlog, te je naveo da mu je poznato da osim njih nema drugih nasljednika.¹⁰⁴

Odmah ispod ove bilješke nalazi se potpis Alija sina Sinana, mostarskog kadije. Pored njegova potpisa zapisan je datum koji se, po svemu sudeći, odnosi na spomenutu bilješku, a to je prva dekada mjeseca džumadel-uhra 978. (31. oktobra – 9. novembra 1570) godine. Ovaj dokument je, dakle, nastao kada je kadijsku dužnost u Mostaru obavljao Ali sin Sinana i prepisan je iz nekog mostarskog sidžila. On je u svojstvu mostarskog kadije ovjerio jednu od vakufnama Karađoz Muhamed-bega, koja je napisana u trećoj dekadi mjeseca džumadel-ula 978. (21–30. oktobar 1570) godine.¹⁰⁵ Dakle, ovjera vakufname i unošenje u sidžil podatka o smrti Čejvan Čehajinog sina dogodili su se u razmaku od dvadesetak dana.¹⁰⁶

103 Mehmet Salih Erpolat, „Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kocaeli Sancağı’nda Dini Hayatın İzleri”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 2020., str. 1-37; Kerim Özdemir, *Izmit kazası vakıfları ve vakıf eserleri: tespit ve değerlendirme (1750-1850)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, neobjavljeni magistarski rad, Afyonkarahisar, 2018.

104 Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH (NUB), R-185, fol. 14a.

105 „Vakufnama hadži zaim Muhamed-bega”, u: *Vakufname iz Bosne i Hercegovine*, str. 173.

106 Bilješka o smrti Salihina sina Čejvanova nalazi se u dijelu međzmue u kojem se nalaze obrasci za pisanje vakufnama, kadijskih isprava, pitanja nasljeđivanja i slično. Prepisivač je na spomenutom listu pored glavnog teksta dodao i dva konkretna slučaja sa konkretnim imenima i datumima zapisivanja u sidžil, a jedan od njih je svjedočenje Mehmed-čehaje nakon Salihove smrti na Beşiktašu. Ovi podaci su sigurno preuzeti iz mostarskog sidžila kada je Ali sin Sinana bio mostarski kadija. Također, u ovom rukopisu se nalazi

Iz ovog dokumenta saznajemo da Ćejvan Ćehaja 1570. godine nije više bio među živima. Na osnovu podataka iz beşiktaških sidžila može se zaključiti da je on, zapravo, umro te godine. Naime, iz beşiktaškog sidžila br. 7 saznaje se da je Ćejvan u februaru te godine još uvijek bio među živima, jer se tada na sudu kao zastupnik mutevelije Sinan-pašinog vakufa Ćejvan Ćehaje javlja Abdurrahman-čelebija sin Mustafe. Taj dokument potječe iz druge dekade mjeseca ramazana 977. (16–26. februar 1570) godine.¹⁰⁷ To znači da je Ćejvan Ćehaja umro između ramazana 977. i džumadel-uhra 978. (februar – novembar 1570) godine. Prvi nama dostupni spomen u beşiktaškim sidžilima o njemu kao umrlom potječe iz zul-hidžeta 979. (april 1572) godine, u kojem se spominje oslobođeni rob umrlog (*merhūm*) Ćejvan Ćehaje. U dokumentu se navodi da je na sud došao Ferhad Bostani, jedan od robova umrlog Ćejvan Ćehaje i izjavio da je njegov gospodar za svoga života, prije svoje smrti, u prisustvu šest-sedam muslimana rekao da se Ferhad nakon njegove smrti ima osloboditi i da ima za to ispravu o oslobođenju, *azādnāmu*.¹⁰⁸ Ova vrsta oslobađanja roba naziva se *tadbīr* i obično se donosila tokom perioda bolesti gospodara.¹⁰⁹ Ako je to bilo i u Ćejvan Ćehajinom slučaju, onda bi to značilo da je njegovoj smrti prethodila bolest, a to znači da je umro na Beşiktašu i da je ondje i sahranjen.

Ćejvan i Perisima su imali dvoje djece, Saliha i Hatidžu. Salih je, kako se navodi, umro kao malodoban 1570. godine, ubrzo nakon smrti oca, dok o sestri mu Hatidži nema nikakvih podataka. Ona se ne spominje u vakufnami njezine majke niti prilikom prodaje kuće u kojoj je Perisima Aiša-hatun živjela, što znači da je i kćerka Hatidža umrla prije svoje majke.¹¹⁰

Također, iz ovog dokumenta se još saznaje da je Ćejvan Ćehaja imao brata Mehmeda, koji je, također, nosio zvanje ćehaje i bio spahija. Pošto

---

i kompletan prijepis druge Ćejvan Ćehajine vakufname (fol. 36a-42b), međutim, kao datum pisanja nije naveden onaj kada je vakufnama zaista napisana, to jest 21. zul-hidžeta 965. (4. oktobar 1558), već 14. džumadel-uhra 978. (13. novembar 1570) godine. Tog je datuma vakufnama upisana u mostarski sidžil, dakle svega nekoliko dana nakon upisa obavijesti o smrti Ćejvanovog sina.

107 BŞS 7, fol. 145b, fol. 146a.

108 BŞS 8, fol. 13b.

109 N. Sobers-Khan, *Slaves Without Shackles ...*, str. 76-77. Autorica navodi da se oslobađanje putem *tadbīra* obično donosilo četrdeset dana prije smrti vlasnika retroaktivno, tako da rob ne bi bio uključen u nasljedstvo svog gospodara. Ova vrsta oslobađanja stupala je na snagu nakon smrti gospodara prema pravnim odredbama donesenim dok je vlasnik roba bio živ i često je bila registrovana tokom perioda bolesti ili registrovana na sudu neposredno prije ili neposredno nakon smrti vlasnika. U određenim slučajevima koji se javljaju u sudskim registrima stvarno oslobađanje roba ponekad nije bilo zabilježeno sve do poslije smrti vlasnika.

110 *Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil*, str. 296, 266, 270.

ovaj dokument potječe s mostarskog šerijatskog suda, može se zaključiti da je Čejvanov brat živio u Mostaru. Ime Mehmed-čehaje se spominje u više dokumenata iz druge polovine XVI stoljeća i on je spadao u red istaknutih ličnosti grada. On se 1585. godine spominje kao stanovnik Karađoz Muhamed-begove mahale,¹¹¹ a godine 1601. javlja se kao potpisnik druge vakufname Derviš-paše Bajezidagića u kojoj je opisan kao pobožni i učeni.¹¹² Njega je spomenuo i pjesnik Adli Čelebi u svom šehrengizu u kojem je opjevao neke mostarske uglednike, koji je napisan 1592/93. godine, a u kojem je opisan kao ljubitelj nauke koji je običavao organizirati naučne skupove u svojoj kući.¹¹³ Također, i Mehmed-čehaja spada u red poznatih mostarskih vakifa. On je u Mostaru poslije 1585. godine podigao jednu džamiju i ostavio iza sebe bogat vakuf. Ova džamija se nalazila uz samu desnu obalu Neretve i po njoj je jedna mostarska mahala dobila ime.¹¹⁴

12. Usporedba podataka iz Mostara i Bešiktaša

Čejvan Čehaja se u domaćoj literaturi spominje kao čehaja Hercegovačkog sandžaka i navodi se da je tu funkciju obavljao sve do svoje smrti. Prema podacima sa Bešiktaša, on je od 1554. do smrti 1570. godine živio na Bešiktašu. On je zaista bio na položaju hercegovačkog čehaje, ali u vrijeme kada je Sinan-paša bio hercegovački beglerbeg, a to je period između augusta 1546. i maja 1549. godine. Dokument iz Dubrovnika, u kojem se Čejvan u svojstvu čehaje javlja Dubrovčanima, datiran je 13. juna 1554. godine, a upravo u tom periodu se dogodio čin uvakufljenja Sinan-pašinih vakufa na Galati. Prema vakufnami, to se dogodilo sredinom redžeba 961., a to je sredina mjeseca juna 1554. godine. Imajući u vidu navedeni period uvakufljenja i period kada se Čejvan javlja Dubrovčanima, malo je vjerovatno da se radi o istoj osobi. Osim toga, mišljenja smo da je Čejvan bio Sinan-pašin čehaja i da ga je slijedio u prijestolnicu nakon što je paša dobio položaj admirala.

Prema Zijaijinom hronogramu Čejvan-beg je umro 977. godine po Hidžri, a Čejvan Čehaja koji se također javlja s titulom bega umro je 977. ili 978. godine. Imajući u vidu godinu smrti, nije nemoguće da je ovdje Zijajia pjevao

111 A. S. Aličić, *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, str. 280.

112 H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 264.

113 Lamija Hadžiosmanović; Salih Trako, „Šehrengiz Adli Čelebija o Mostaru”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 35/1985, Sarajevo, 1986., str. 105; Adnan Kadrić, *Mostarski bulbuli*, Fondacija „Baština duhovnosti”, Mostar, 2012., str. 149. Ti stihovi glase:

Hoće li se uvijek o nauci raspravljati

I pitanja "tefsira" kod Mehmed-čehaje rješavati

114 H. Hasandedić, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, str. 204; H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, str. 56; H. Čar-Drnda, *Nastanak Mostara ...*, str. 104.

o smrti Čejvan Čehaje, no da li to zaista slučaj teško je sa sigurnošću reći. Ako se Čejvan-begova zvanja iz hronograma *emīnu-l-memleke*, povjerenik zemlje, i *kātibu-l-vilājet*, sekretar vilajeta, odnose na Hercegovački sandžak, onda bi ga bilo teško povezati sa Čejvan Čehajom koji je nekih zadnjih šesnaest godina svoga života živio na Bešiktašu. Ipak, bez nekih konkretnijih podataka o tome teško je donijeti konačan sud. Za Čejvan Čehaju se, također, smatra da je umro u Mostaru i da je sahranjen u haremu svoje džamije, ali on je, po svemu sudeći, umro i sahranjen na Bešiktašu, gdje je i živio. Za mezar u haremu njegove džamije, za koji se negdje u domaćoj literaturi navodi da pripada vakifu, može se sa sigurnošću reći da ne potječe iz XVI već iz XIX stoljeća, kao i svi ostali grobovi u spomenutom haremu.¹¹⁵

Zaključak

Veza između mostarskog vakifa Čejvan Čehaje i admirala osmanske morarice Sinan-paše na koju ukazuje bilješka iz mostarskog rukopisa je zaista postojala i historijski je utemeljena. Prvi pisani izvor koji povezuje ove dvije osobe je Sinan-pašina vakufnama iz 1557. godine u kojoj se Čejvan Čehaja javlja kao mutevelija pašinog vakufa. Iz vakufname se saznaje da se čin uva-kufljenja desio juna 1554. godine na Galati i da je tom prilikom Čejvan zva-nično postavljen za muteveliju svih Sinan-pašinih vakufa, od kojih su se naj-

115 Zabuna oko navodnog mezara Čejvan Čehaje nastala je u knjizi *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*. Mujezinović je donio hronogram o smrti Čejvan-bega (977) pozivajući se na Hasandedića i odmah nakon teksta donesena je fotografija navodnog mezara koji se nalazi tik uz džamiju (Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, III, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1998., str. 172-174). To je navelo i Salihu Tanik koja se bavila nišanima iz harema Čejvan Čehajine džamije na zaključak da svi nišani iz harema potječu iz XIX stoljeća, osim jednog, navodno Čejvan Čehajinog, za koji je navela da potječe iz XVI stoljeća. U radu je donijela fotografiju spomenutog mezara i hronogram o smrti Čejvan-bega, povjerenika zemlje/sekretara vilajeta. (Salih Tanik, „Nišani na mezarju Čejvan-čehajine džamije u Mostaru”, *Hercegovina*, br. 19, Mostar, 2020., str. 88, 100, 107). Međutim, na slici spomenutog mezara koju je donio Mujezinović jasno se može uočiti da se u godini smrti nalaze arapski brojevi ٢٢, 22, a to bi bila 1220 i neka hidžretska, to jest 1800 i neka. Dakle, taj mezar potječe iz XIX stoljeća i nije poznato kome zaista pripada. Prilikom naše posjete haremu džamije i dotičnom mezaru uočili smo da je natpis u potpunosti nečitljiv. Na fotografiji koju je donio Mujezinović određeni dijelovi teksta se vide puno jasnije, pa tako i spomenuti brojevi u godini smrti. Recimo i to da Hasandedić spomenuti mezar nije smatrao Čejvan Čehajinim, mada je bio mišljenja da je on vjerovatno ukopan negdje kraj svoje džamije. On je popisao sve nišane iz harema još 1940. godine i svi su bili iz XIX stoljeća, zatim je zapisao: „Pored navedenih pred pročelnim zidom džamije nalazila su se još dva dosta visoka nišana bez natpisa a i bez ikakvih dekoracija. Da li je jedan od njih označavao grob Čejvan-bega, može se samo misliti a ničim dokazivati” (H. Hasandedić, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Čejvan-kethode”, str. 278-279, bilj. 31).

važniji nalazili na Beşiktašu. Podizanje Sinan-pašinih vakufa značilo je osnivanje kasabe i početak urbanizacije Beşiktaša. Čejvan Čehajino zaduženje je prvo bilo izgradnja svih vakufskih objekata, zatim naseljavanje Beşiktaša i stvaranje džemata. Stvaranje kasabe je za mnoge novopridošle doseljenike, od kojih su, izgleda, većina bili oslobođeni robovi, predstavljalo je početak jednog novog života, što je bio slučaj i sa Čejvan Čehajom. Gradnjom pašinih vakufa, on se nastanio na Beşiktašu, živio u Sinan-pašinoj mahali i formirao porodicu. Oženio se oslobođenom robinjom bosanskog porijekla Perisimom, koja će nakon udaje biti poznata kao Aiša-hatun. S njom je dobio dvoje djece, Saliha i Hatidžu. Kako se i beşiktaških sidžila može zaključiti, on je spadao među ugledne stanovnike Beşiktaša i posjedovao je prilično bogatstvo. Posjedovao je kuće, zemljišta, bašte, vinograde, pa čak i robove, što govori o njegovom ekonomskom i društvenom statusu. Čejvan Čehaja je umro u periodu između februara i novembra 1570. godine, što odgovara periodu između ramazana 977. i džumadel-uhra 978. hidžretske godine. Sin Salih je kao malodoban umro iste godine, nedugo nakon smrti oca, a izgleda da je i kćerka Hatidža također umrla mlada jer ju je njena majka nadživjela. Perisima Aiša-hatun je umrla 1594. godine, kada je i datirana njezina vakufnama.

Činjenica da je Čejvan postavljen za muteveliju Sinan-pašina vakufa ukazuje da je veza između njih dvojice postojala od ranije. Bilješka iz mostarskog rukopisa u kojoj je navedeno da je Čejvan bio Sinan-pašin rob može se smatrati vjerodostojnom te se, stoga, njegov čitav životni put i njegova karijera mogu vezati za pašu. Titula koju je nosio upućuje da je on bio Sinan-pašin čehaja i da je u tom svojstvu djelovao u Hercegovačkom sandžaku. Ostaje, međutim, nejasno kako je i kada Čejvan dospio u Sinan-pašino vlasništvo. On se, također, u nekoliko navrata i u beşiktaškim i u mostarskim izvorima javlja s titulom bega, međutim, nije poznato šta je ta titula zaista podrazumijevala. Čejvan Čehaja je gradnju svojih vakufa u Hercegovini počeo u periodu kada je Sinan-paša bio na položaju admirala osmanske flote. Njegove obje vakufname, prva iz 1554. i druga iz 1558. godine, nastale su zasigurno u kadiluku Galata kojem je Beşiktaš pripadao, a bogatstvo koje je stekao omogućilo mu je podizanje vakufskih objekata u Hercegovini. On je bio vakif Mostara, Blagaja i Gabele, ali i Izmita. Ondje je napravio jednu džamiju pedesetih ili šezdesetih godina XVI stoljeća. Jedini spomen na tu džamiju nalazi se u vakufnami njegove supruge Perisime Aiše-hatun.

Čehajina veza sa Mostarom nisu bili samo njegovi vakufi. U Mostaru je živio i Čejvanov brat Mehmed-čehaja. On je, kao i brat mu, bio jedan od vakifa grada i iza sebe ostavio jednu džamiju. Ovaj podatak o Čejvan Čehajinom bratu kao stanovniku Mostara može poslužiti kao potvrda tvrdnje da je Čejvan zaista bio porijeklom iz područja Hercegovine.

Izvori i literatura

Neobjavljeni arhivski izvori:

Arhiv Hercegovacko-neretvanskog kantona, R-484.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 2.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 3.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 4.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 7.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 8.

Beşiktaş Şer'iyye Sicili no. 14.

Gazi Husrev-begova biblioteka, A-4867, V-180.

Gazi Husrev-begova biblioteka, A-4867, V-181.

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, R-185.

Vakıf Genel Müdürlüğü Arşivi 1485, Kasa no: 110.

Vakıf Genel Müdürlüğü Arşivi 1486, Kasa no: 94.

Objavljeni arhivski izvori:

Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 964-965 / M. 1557-1558), Kültür AŞ, İstanbul, 2019.

Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 970-971 / M. 1563), İSAM, İstanbul, 2011.

Beşiktaş Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 966-968 / M. 1558-1561), Kültür AŞ, İstanbul, 2019.

Bosna Hersek vakfiyeleri, Cilt I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2016.

6 Numaralı Mühimme Defteri (972 / 1564-1565), Özet-Transkripsiyon ve İndeks I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 28, Ankara, 1995.

Galata Mahkemesi 7 numaralı sicil (H. 985-986 / M. 1577-1578), İSAM, İstanbul, 2011.

Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002-1003/M. 1594-1595), İSAM, İstanbul, 2011.

Literatura:

Aličić, Ahmed S., *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, sveska II, Dobra knjiga, Sarajevo, 2014.

Bostan, Idris, „The establishment of the province of *Cezayir-i Bahr-i Sefid*”, u: *The Kapudan Pasha, his office and his domain*, ed. Elizabeth Zachariadou, Crete University Press, Rethymnon, 2002., str. 241-251.

- Ćar-Drnda, Hatidža, *Nastanak Mostara, njegov urbani i demografski razvoj do kraja 16. stoljeća*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2014.
- Ćamlı, Emine Zeynep, *H.980-983/M.1572-1575 Tarihli Beşiktaş 10 Numaralı Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, neobjavljeni magistarski rad, Sakarya Üniversitesi, 2020.
- Ćelebi, Evliya, *Evliya Ćelebi Seyahatnamesi*, II. kitab, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Emer, Aynur, *Beşiktaş Mahkeme Kayıtlarında Gayrimüslimler (XVI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, neobjavljeni magistarski rad, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2020.
- Emer, Aynur, „Beşiktaşlı Yahya Efendi ve Ailesi Hakkında Yeni Vesikalar”, *Osmanlı İstanbulu VIII: VIII. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Mayıs 2022*, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2023., str. 77-98.
- Erpolat, Mehmet Salih, „Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kocaeli Sancağı'nda Dini Hayatın İzleri”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 2020., str. 1-37.
- Hafizović, Fazileta, *Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine*, SKD „Prosvjeta”, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Orijentalni institut u Sarajevu, Zagreb – Sarajevo, 2016.
- Handžić, Adem, „O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1977., str. 133-169.
- Hasan Zijajija Mostarac, *Divan*, napisala, prevela i priredila Alena Ćatović, Dobra knjiga, Sarajevo, 2010.
- Hasandedić, Hivzija, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Arhiva Hercegovine*, Arhiv Hercegovine Mostar, Mostar, 1977.
- Hasandedić, Hivzija, „Dva kronograma o smrti mostarskog legatora Ćejvan-kethode”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* VI-VII/1956-57, Sarajevo, 1958., str. 275-282.
- Hasandedić, Hivzija, *Muslimanska baština Bošnjaka u južnoj (srednjoj) Hercegovini*, Islamski centar Mostar, Mostar, 1997.
- Hasandedić, Hivzija, *Mostarski vakifi i njihovi vakufi*, Medžlis IZ Mostar, 2002.
- Hasandedić, Hivzija, „Mostarski kadiluk i njegove kadije”, *Hercegovina*, br. 10, Mostar, 1998., str. 23-30.
- Hasandedić, Hivzija, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, IKC Mostar, 2005.

- Hasić, Dženan, „Znameniti Bošnjak Damad Rustem-paša Opuković”, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH*, LXXVII, br. 5-6, Sarajevo, 2015., str. 535-552.
- Kasumović, Ismet, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, IKC Mostar, 1998.
- Mujezinović Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, sv. III, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1998.
- Mujić, Muhamed A., *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634*, Prva književna komuna, Mostar, 1987.
- Nametak, Fehim, „Hasan Zijajija – pjesnikovi zapisi o sebi i svome gradu”, *Beharistan*, br. 2, Sarajevo, 2001., str. 12-24.
- Necipoğlu, Gülru, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*, Reaktion Books, London, 2005.
- Popović, Toma, „Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, *Prilozi za orijentalnu filologiju XVI-XVII/1966-67*, Sarajevo, 1970., str. 93-99.
- Sobers-Khan, Nur, *Slaves Without Shackles – Forced Labour and Manumission in the Galata Court Registers, 1560-1572*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 2014.
- Tanik, Saliha, „Nišani na mezarju Čejvan-ćehajine džamije u Mostaru”, *Hercegovina*, br. 19, Mostar, 2020., str. 83-108.
- Vakufname iz Bosne i Hercegovine*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985.
- Yılmaz, Fikret, „Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar: Beşiktaş’ın Doğuğu ve İktidar Rekabeti (1534-1557)”, *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları*, ed. Cemal Kafadar, Gönül A. Tekin, Özer Ergenç Armağanı, C. XLII, Harvard University 2019., str. 397-425.
- Özdemir, Kerim, *Izmit kazası vakıfları ve vakıfeserleri: tespit ve değerlendirme (1750-1850)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, neobjavljeni magistarski rad, Afyonkarahisar, 2018.
- Zahit, Atçıl, *State and Government in the Mid-Sixteenth Century Ottoman Empire: The Grand Vizierates of Rüstem Pasha (1544-1561)*, neobjavljena doktorska disertacija, The University of Chicago, 2015.
- Zilić, Adis; Taslidža, Faruk; Bešlija, Sedad; Dervišević, Haris; Kurt, Ahmet, *Sinan-paša Borovinić – društveni status, porijeklo, politički uspon, početak urbanizacije Mostara*, Univerzitet „Džemal Bijedić”, Medžlis Islamske zajednice Mostar, Mostar, 2023.

Internetski izvori:

Sanjak of Kocaeli, <https://en.m.wikipedia.org>

**A Contribution to the Biography of Keyvan Kethuda,
a Waqf Founder in Mostar**

Abstract

This paper examines a critical reconstruction of the biography of the renowned sixteenth-century waqf founder in Mostar, Keyvan Kethuda (Ćejvan Ćehaja). The research focuses on a tradition recorded in a Mostar manuscript, according to which Keyvan Kethuda was a freed slave of Sinan Pasha—a piece of information that has thus far been neglected or dismissed as unreliable in previous historiography. The aim of the paper is to substantiate the authenticity of this claim on the basis of newly discovered archival material and, through an analysis of this corpus, to accurately identify the pasha in question. The paper argues that the figure cannot be Sinan Pasha Borovinić, the early-sixteenth-century sancak-bey of Herzegovina, as commonly referenced in the literature, but must instead be Kapudan Sinan Pasha, the brother of Grand Vizier Rustem Pasha and of Karađoz Mehmed-bey, the well-known waqf founder in Mostar. The corpus examined includes primary sources such as manuscript data, the original waqf deeds of both Keyvan Kethuda and Sinan Pasha, as well as documents from the Istanbul court registers. The study seeks to correct previous historiographical inaccuracies and to offer a more firmly grounded biographical portrayal of this significant waqf founder in Mostar.

Keywords: Keyvan Kethuda, Kapudan Sinan Pasha, Mostar, Beşiktaş, waqf founders in Mostar, Rüstem Pasha, Mehmed Kethuda, İznikmid, İzmit.

